

ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

Τ Η Σ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΥΛΙΣ

ἀπὸ τὰ 1770 ἕως τὰ 1836.

Τραγύρευσε

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

Α Θ Η Ν Η Σ Ι Ν.

Τύποις X. Niko. ιδον Φιλαδελφέως.
(Παρὰ τὸ μέλι τῆς Αγριότητος).

1846.

40034

123034

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ (I).

"Αν δυνηθῶ νὰ ἀπεράσω εἰς τὴν ψυχήν σας, Κύριοι ἀκροαταί, τὴν ἡδονὴν τῆς ψυχῆς μου, γράφοντας τὰ πρελεγόμενά μου εἰς τὸ βιβλίον τοῦ γέρου Κολοκοτρώνη, ἐλπίζω νὰ γλυκοπεράστε τὴν ὥραν σας, καὶ νὰ μὴν μετανόηστε τιμῶντας με σήμερον μὲ τὴν ἀκρότατήν σας. — Πηγὴ ἀγαλλιάσεως εἶναι· ποῖος δὲ συνθέτης τοῦ βιβλίου, καὶ εἰς ποίους στοχασμοὺς; δίνει ἀρρώμην τὸ περιεχόμενό του; Ἄφοι ἐνόησα τὸν κόσμον, σεβόστοι ἀκροαταί, δύο πρόσωπα ἀνδρῶν ἔμειναν διὰ παντὸς εἰκονεισμένα εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου, διὸ στρατηγὸς Γέροντος καὶ δ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, δοξασμένοι ἀπὸ τὴν τότε γνώμην τῶν ἀνθρώπων, δὲ ἕνας διὰ τὸν φιλελληνισμὸν του, δὲ ἄλλος διὰ τὸν ἔλληνισμὸν του, αὖτε χάριν εἰς τὸν ἕνα δὲ εὔμορφη φυσιογνωμία, δὲ πιμέλεια τοῦ ἐνδύματος, — σὲ ἀρπάζε δὲ ἀγριασθα τὸν ἄλλου καὶ τὸ μᾶλημα, δὲ κεφαλὴ καὶ τῶν δύο, τὰ ξανθὰ μαλλιά τοῦ ἕνδος, τὰ μαῦρα τοῦ ἄλλου ἐστολιζόντο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν περικεφαλαίν τῶν ἀρχαίων ἥτον καὶ σὲ δύο πάντα εἰς τὴν ἀνδρικὴν τους ἥλι.

(α) Τὴν 25 Μαρτίου ἀγνώσθησαν εἰς τὸ ἀγαγνωστήριον τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Τυπόνονται δὲ μὲ διήγας προσθαρτέστεις. Οἱ δύο πρέσβεις Γερουσίας καὶ Βουλῆς ἐτίμησαν τὴν ἀνάγνωσιν μὲ τὴν παρουσίαν τους.

6

χίαν, νεώτερος δ Τζούρτζ, ἀγαπημένοι, πιστοί, ἀγαποῦσες δ Κολοκοτρώνης τὴν φιλογένειαν καὶ τὴν προκοπὴν τοῦ Τζούρτζ, καὶ δ Τζούρτζ τὴν δύναμιν τοῦ νοὸς, καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς καρδίας εἰς ἄνδρα λογγίσιον. — Πιμένοι καὶ οἱ δύο, ὡς φαίνεται, εἰς ἓνα Νησὶ Ἑλληνικὸν, εἰς τὴν χαραυγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου, ὡς προοιμάδια τῆς μετέπειτα ἀγάπης τῶν Ἑλλήνων καὶ Εὐρωπαίων χάζιν τοῦ ἐπανεμένου ἀγῶνος. Ο Τζούρτζ, καὶ δ Γυιλρορδ, ἄλλος ἐπίσημος τότε φιλέλληνς, ὁμοίας ανέπιτροποι, ποῦ εἶχαν διαμοιρασθῆ τῇ, ἐπιστασίαν τῆς περιουσίας τῶν δραγμῶν, δ Τζούρτζ ἐπιμελισμένα τὰ ἄρματα τὰ Ἑλληνικὰ, δ Γυιλφρέδ τὰ βιβλία τὰ Ἑλληνικά, νὰ ἀνθίσουν, νὰ δώσουν καρπόν.

Χρόνοι σαράντα σχεδὸν ἀπὸ ἑκατὸν τὸν καιρὸν ἀπέρριταν, καὶ τριάντα ἀπὸ τὰ πρῶτα κινήματα τοῦ ἑθνικοῦ πολέμου ἔως σήμερον ποῦ δημοσιεύεται τὸ βιβλίον τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ἀρχίζει ἡ διήγησίς του ἀπὸ τὸ 1776, πάνει εἰς τὰ 1836, ἐξ ἣν ἐπειτα τὸ χῶμα τῆς γῆς ἐσκέπαξε τὸν Ἑλληνα πολεμιστὴν εἰς τὸ κοιμητήριο τῶν Ἀθηνῶν. Καλὴ ἡ μοῖρα τοῦ τάφου του!

Ποτίκ νὰ προταραδιάσωμε χαρμόσυνα αἴτια δσα τὸ νέο βιβλίο περιέχει:

— Ἐμπρώτοις εἶναι βιβλίο συνθεμένο ἀπὸ Ἑλληνα, τὸ κείμενό του ἔργα Ἑλλήνων, καὶ ἡ φωνὴ του, φωνὴ γνήσια γνήσια, καθαρὴ τῆς ἡμέρας μας, ὅθεν ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ θὰ χαρῆ, θα ρέω, εἰς τὴν ἐμφάνισίν του, ὡς χαιρεταὶ νεόπαιδρο ἀνδρόγυνο ἀν τοὺς ἐγεννήθη πρωτότοκο θρέφος ἀγῶρι, δμοιάζει κατ' ἐντέλειαν τῶν γονέων, γελᾷ τὸ ἀχεῖλι του ὡς τῆς μητρός του, καὶ ὅλη του ἡ φυσιογνωμία εἰκονίζει τὸν πατέρα, εἶναι αἴμα ἀπὸ τὰ φυλ-

λοκάρδιά τους, δμοίως καὶ τὸ νέον βιβλίον εἶναι γνησιότατον τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἔχει ἀμφίσολα γεννητάτα, καὶ ως γέννησις ἀνθρώπου δὲν μοιάζει γραμμένο μὲν μελάνι, ἀλλὰ μὲν αἷμα, ὅσο ἐχύθη παλικαρίσια διὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς φυλῆς. — "Αν τὶ εὐφραίνει περισσότερο τὴν ψυχὴν, εἶναι τὸ θέαμα τῆς ἀνδρίας εἰς ὑπηρεσίαν τιμίου καὶ ἑσίου σκοποῦ, καὶ ἂν ἐπειτα ἀπὸ κινδύνους πολλοὺς, ἀπὸ θανάτους ἀνδρῶν, ἀπὸ ναυμαχίας, τὸ ποθούμενο λάμψῃ μὲν τὰ στέφανα τῆς νίκης, τότε δὲν ἔχει ἄκρην θαυμασμὸς καὶ χαρᾶ, δὲ νοῦς μας σμίγει μὲν τὸν ἐπαίνον τοῦ ἀνθρώπου τὴν διξιδογίαν τοῦ Θεοῦ, διατὶ δὲ θεός εἶναι δὲ πιστὸς σύμμαχος τῶν ἐναρέτων πράξεων.

Τέτοια εἶναι ἡ ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ θέμα τοῦ νέου βιβλίου. Βέβαια δὲν ἦτον ἀνάγκη νὰ φανῇ τὸ βιβλίο τοῦ γέρεος Κολοκοτρώνη διὰ νὰ ἐνθυμηθοῦμε ταῖς δόξαις τοῦ ἀγῶνος, ως δὲ μακαρίτης μὲ τὸ βιβλίον του νὰ μᾶς ἥρχετο μηνυτῆς ἀγνώστων πραγμάτων, ἀλλὰ τὸ νέον βιβλίον δίδει ἀφορμὴν νὰ ζωντανεύσωμε εἰς τὸ μνημονικό μας πολλὰ εὐχάριστα τοῦ περασμένου καιροῦ· ληγμονιὰ συγνὰ μαρτίνει τὰ ἐνδεξέτερα ἔργα, πότιζε τὴν γάστρα νὰ κοκκινίσῃ τὸ φύλλο τῆς τριανταφυλλιᾶς. — Καὶ ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τοῦ περασμένου καιροῦ εἶναι ἡ κίνησις φωτισμένων ἔθνων καὶ Βεσιλέων πρὸς χάριν τῶν Ἑλλήνων. Ἔπειτα ἀπὸ κυματισμούς διαφόρους, ἀνεμος ἀγάπης τέλος ἐφύσησε βίας, βιοθητικὸς τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας.

Εἰς τὴν πρώτην ὥμερα τῶν κινδύνων δὲ Πατριάρχης τῆς Ἐκκλησίας θανατωμένος εἰς Κωνσταντινούπολιν, λιθοβολισμένος εἰς τοὺς δρόμους, θαλασσοπεταμένος ἐντα-

φιάζεται εἰς Ὁδησὸν ἀπὸ τὸν θεοτεβῆ Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας μὲ τιμαῖς Ἡγεμόνος, καὶ ἀγίου. Ἀπὸ 32 ἔθνη ἥλθαν νέοι φιλοπόλεμοι εἰς τὰ χώματα Ῥωμέλης καὶ Μωρέως, ἄλλοι ἐπεσκιν σφάγια τῆς μάχης, ἄλλοις ἕφαγε κακοπάθεια καὶ λοιμική, ἄλλοι ζεῦν δακτυλοδεικτούμενοι μὲ σέδις ἀπὸ τοὺς εὐεργετημένους (1). Ὅπου τοιον ναοὶ σοφίας, πανεπιστήμια καὶ ἐκκλησίαις Χριστιανῶν εἰς Εὐρώπην, καὶ Ἀμερικὴν, ἡχολόγησαν οἱ ἀμεβωνες ἀπὸ εὐχαῖς καὶ ἐγκώμια τῷ νέῳ Ἐλλήνων· παρθενικὰ κοράσια τῆς Γαλλίας ἐκέντησαν μὲ τὰ εὔμορφα χέρια τους ταῖς σημαῖαις τῶν φιλελλήνων πολεμιστῶν (2)· πλούσιοι, πιωχοὶ καὶ ἀλλόθητοι ἐπρόσφερναν εἰς ταῖς φιλελληνικαῖς ἑταιρίαις φόρον βοηθείας κατὰ δύναμιν εἰς σωτηρίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Τέλος, τὰ βασιλεύματα τοῦ ἡλίου ταῖς 8 Ὁκτωβρίου ἴδιν τὸ ἀνδραγάθημα τῶν τριῶν ναυάρχων ὅταν ἐβυθίσαν εἰς τὰ πελάγη τὸ ἀκαταμάχητον πλειό ἀπὸ Ἑλληνικὴν δύναμιν χιλιάρμενο τοῦ ἔχθρου, ποῦ ἐπρωμήνυε μέγαν κιδύνον εἰς τὸ προπύργιον τῆς Ἐλλάδος, τὴν ἡδωϊκὴν Ύδραν. Ἀραξε εἰς τὸ Πεταλίδι, καὶ ὁ Γαλλικὸς στόλος μὲ τὸ στράτευμα τοῦ εὐλογημένου Καρολού δεκάτου, τὸ δποῖον ἐκαθάρισε τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὸν Ἀραξε τέλος τοῦ τέλους, εἰς Ἀνδριανούπολιν δι νικηφόρος Νικόλαος τῆς Ῥουσίας ἔγραψε μὲ τὴν λόγχην του τὸ ἀρθρον, ὃτι νὺ πραγματοποιηθῇ ἦ

(1) Ἰδε μνημεῖον τῶν φιλελλήνων εἰς Ναύπλιον δπὸ τοῦ ἀξιοτίμου συνταγματάρχου Τουρέτ.

(2) Ἡ κόρη τῆς Δούκισσας τῆς Πλακεντίας, ἔχάριτε καὶ 300,000 φρ. ἀπὸ τὴν προΐκα της ώς ἔχω ἐξ ἀκοῆς.

έλευθερία τῆς ἐπαναστατημένης; Ἐλλάδος, καὶ νὰ παύσῃ
ἡ κακὴ θέλησις τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἡ ἀναθολαῖς τῆς Δι-
πλωματίας.

Χαροποιοῦν αὐτὰ τὰ ἔνθυμημάτα τοῦ τότε καιροῦ, ἐπειδὴ
ἔκείνη ἡ εὐεργεσία δὲν ἔχει τίποτε λυπηρό, σταν τιμάει
τοια εὐεργέτην καὶ εὐεργετούμενον, καὶ τοῦτο συμβαίνει
ὅταν ὁ εὐεργετούμενος ἀξίζῃ τὴν γενναιότητα τοῦ εὐ-
εργέτου.

Ἡ ἀξία καὶ ἡ χάρις τοῦ Ἐλληνικοῦ ἀγῶνος εἶναι ἡ
δικαιοσύνη του. Διὰ ποίαν αἰτίαν μαρτυρεπαινοῦνται ἡ Θερ-
μοπύλαις, καὶ ὁ Σπαρτιάτης Βασιλέας, καὶ οἱ σύντρο-
φοί του, εἰμὴ διειποτέρων τούς, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς
πατρίδος, καὶ τὴν δεξιὰν τῆς φυλῆς; — Πολεμοῦν πολε-
μοῦν καὶ δὲν γινοῦνται ποιέ, καὶ ἡ φωνὴ τῶν αἰώνων τούς
ἔμψυχονες εἰς τὸ κοντάρωστύπημα. — Ὁ Θεδς ἐπάιησε,
πατεὶ ὡς σφραγίδα του τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν αἰώνιότητα
εἰς τὰ δίκαια καὶ γενναιὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὰ
1821 θάλασσα καὶ στεριά Ἐλληνικὴ ἔγειναν Θερμοπύ-
λαις, δύθεν ἐξηγεῖται, πῶς λαστι, καὶ οἱ πλέον εὐαίσθητοι
ἄνδρες τοῦ αἰώνος ἐδειξαν τόσην συμπάθειαν διὰ τὸν ἀ-
γῶνα. Μὰ τὴν ἀλήθευτην ἡ στεγνὴ καρδία, καὶ τὸ δη-
χὸν πνεῦμα τοῦ Καστελρί, καὶ τοῦ Μετερνίχ δὲν εἶχαν πέ-
ρασιν εἰς ἔκείνην τὴν τριχυμίαν τῆς ἀγάπης, διταν ἐνας
Σαταθριὰν ἐλεγε διειποτέρων τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγάπης, τῆς Ἐλ-
λάδος, καὶ πρῶτος ἀπὸ τοὺς πρώτους φίλους τοῦ ἀγῶνος
ἥτον ὁ κληρονόμος τοῦ Θρόνου, ἐπειτα καὶ Βασιλέας τῆς
Μπαθαρίας· ὅχι διειποτέρων τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγάπης, τῆς Ἐλλάδος,

ς'

ἀρχὴ καλοῦ μεγάλη ἔγεινε, σώζεται εἰς τὸν κόσμον
Βασίλειον Ἑλληνικόν.

Ἡ συνείδησις τῶν πολλῶν ξανοίγει προοιμότερα τὴν
ἀξίαν καὶ τὸ κάλλος τῶν συμβάντων, πρὶν ποῦ ἡ φιλο-
σοφία τῆς ἱστορίας φέρει τὸν δψιμον καρπὸν τῆς κρί-
σεώς της. — Ἡ Ἑλλὰς βαρβαρωμένη παντάπασι ἀνέ-
θωσε δόλα τὰ εὐγενῆ τῆς ἀρχαίας της ἀνδρικῆς ἡλικίας,
καὶ νεότητός της αἰσθήματα.

Ο Θεμιστοκλῆς ἐρωτώμενος ποῖο τραγοῦδι τοῦ ἀρέσει
καλήτερο, ἔκεινο ἀπεκρίθη ποῦ ἐγκωμιάζει τὴν ἀρετὴν του·
καὶ ἡ νέα Ἑλλὰς ὡρέχθη νὰ ἀκούσῃ τὸ τραγοῦδι της,
καὶ δὲν ηὔρε θέμα ἀρμοδιώτερο ψαλμοῦ εἰμὴ νὰ ξεγμα-
λωτίσῃ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοὺς ναοὺς τῆς πίστεως τῶν Χρι-
στιανῶν, καὶ νὰ θεμελιώσῃ δεδοξασμένην ἐλευθερίαν. Ἀ-
κρος της ἔπαινος εἶναι ὅτι δὲν ἔσυρε τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὸ θη-
κάρι μόνον ὡς Ἑλλὰς, ἀλλὰ καὶ ὡς Εὐρώπη, ἐπειδὴ ὅλα
τὰ κεφάλαια δοκιμασμένης ἀρετῆς τῆς Εὐρώπης, ἡ ὄποια
διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν κατοίκων της πρωτεύει εἰς τὰ
ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, εἴχαν κάμει ἀρχὴν νὰ ζωογο-
νοῦν καὶ τὰ στήθη τῶν νέων Ἑλλήνων, πόθος ἐπιστήμης,
ἰσονομίας, ἀπέχθεια δεισιδαιμονίας καὶ τὸ φιλοπόλεμο καὶ
σέβας πρὸς τὴν σοφὴν ἀρχαιότητα Ἑλλήνων, καὶ Ρωμαίων.
Νίκη Ἑλλήνων, νίκη Εὐρώπης ἡ πολιτισμοῦ. — Ἡ Ἑλ-
ληνικὴ ἐπανάστασις κρατείται ἀπὸ μίαν ἀλυσσον ἱστορί-
κην πολλὰ μεγάλην, καὶ συγγενεύει μὲ τὸ πνεῦμα τῆς
Εὐρώπης περισσότερο παρ' ὅτι φαίνεται. Δὲν εἶναι πρὸ
αἰώνων δὲ πόλεμος τῆς Εὐρώπης ἐναντίον Ἀσίας καὶ Ἀ-
φρικῆς; Δὲν βλέπομεν τὴν ἀνθρωπότητα διαμοιρασμένην
εἰς δύο ἀκοίμητα στρατεύματα, εἰς τὸ ἓνα στρατόπεδο
Ἑλληνες, Ρωμαῖοι, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἄγγλοι, Ἰσπανοί,

‘Ρῶσσαι, εἰς τὸ ἄλλο Πέρσαι, Αἴγυπτιοι, Φοίνικες, Καρχηδόνιοι, Ἀραβες, Ὁθωμανοί;

‘Ο Εὐρυθιάδης, καὶ δὲ Θεμιστοκλῆς, δὲ Ἀλέξανδρος τῆς Μακεδονίας, οἱ Σκιπίωνες τῆς ‘Ρώμης, δὲ Γοδοφρέδος ἐλευθερωτὴς τῶν Ιεροσολύμων, δὲ Κάρολος Μαρτέλος, ποὺ ἐνίκησε μελίσσαι Ἀράβων εἰς ταῖς πεδιάδαις τῆς Γαλλίας, δὲ Πέτρος τῆς ‘Ρουμενίας μέγας μεταξὺ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν σκηνητρούχων ἡγεμόνων, δὲ Ἰωάννης τῆς Ἀουστρίας ἀρχιναύαρχος εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ κόρφου, δὲ νησιώτης Μικούλης, δὲ ‘Ρούμελιώτης Μπότζαρης, δὲ Πελοποννήσιος Κελοκοτρώνης, δὲ στρατάρχης φονευμένος εἰς τὸν Πειραιᾶ, εἶναι Ναύαρχοι καὶ στρατηγοὶ μιᾶς πτητίδος, μιᾶς σημαίας, καὶ μιᾶς πίστεως ἀκόμη, διοι ἀπὸ αὐτούς εὐλογοῦνται ἀπὸ τὴν ίστορίαν, καὶ ὡς στρατῶτες τοῦ Χριστοῦ.

‘Ἐχω ἀκούσει ἀπὸ τοὺς γέροντας, ποῖος, καὶ πότος δὲ σεισμὸς τῆς ‘Ελληνικῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Αἴγυπτον. Τότε ἔνας Διάκος Ζακύνθιος δὲ Μαρτελάος ἐστιγούργησε τὸν εὔμερφο Παιᾶνα.

“Οθεν εἰσθε τῶν ‘Ελλήνων
Κόκκαλα ἐσκορπισμένα
Στὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μου
Τώρα λάβετε πνοήν.

Διατί νὰ ἀναστηθοῦν ἡ ψυχαῖς τῶν ἀπεθαμένων ‘Ελλήνων; διατί νὰ τρέξουν τότοι “Ελληνες, ὡς εἶναι γνωστὸν, καὶ νὰ γραφθοῦν εἰς ταῖς σημαίαις τοῦ Ναπολέοντος συστρατεῖῶται του; Διατί; Ἐπειδὴ ἦτον πόλεμος συγγενικός. ‘Η ‘Ελληνικὴ ψυχὴ ἐννόησε διὰ πολλοὺς λόγους

τὸν ἔαυτὸν τῆς νὰ λαχταρίζῃ μέσα εἰς ἔκεινην τὴν ἐκστρατείαν· δὲ Ἀγησίλαος δὲν ἐκστράτευσε μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Σπάρτης εἰς τὴν Αἴγυπτον; ‘Η Ἀλεξανδρεῖα δὲν ἐθεμελιώθη ἀπὸ τὸν ἀθάνατον ἀρχιστράτηγον τῶν ‘Ελλήνων, καὶ ἐφύλαξε πίστιν εἰς τὸ ὄνομά του;’ Επνεε ἐληγνισμὸν τὸ κίνημα τοῦ Γάλλου στρατάρχου εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ θὰ εὐχαριστηθῆτε ἀν σᾶς ἐνθυμίσω τὴν φήμην ποὺ σώζεται εἰς τὸ Νησὶ τῆς Κόρσικας, διὶ οἱ Καλημέριδες χρατιοῦνται ἀπὸ γένος ‘Ελληνικὸν, ἀπὸ τὰ Βάτικα τῆς Μάνης.

‘Ετυχα εἰς Παρισίους τὴν ἡμέρα τοῦ ἔτους διαν ὡς εἰς πανήγυριν ἐπιστήμης σμίγουν μαζῇ ἡ Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας (τὸ Institut de France), καὶ διαβάζουν λόγους οἱ πεπαιδευμένοι, ἡκούσθη φωνὴ δι τὸ Jouffrois ἐπίσημο μέλος τῶν ἀκαδημιῶν μέλλει νὰ ιστορίσῃ τὴν ‘Ελληνικὴν ἐπανάστασιν, – συβρήσῃ κόσμου πολλή. ’Οταν δὲ σοφὸς διδάσκαλος διηγούμενος, ἀνέφερε τὴν συνδρομὴν τῶν ἐπτανησίων εἰς τὸν πόλεμον τῆς ‘Ελλάδος καὶ ἐπαιῶντας αἰτιολογοῦσε, διὶ οἱ ἐπτανησῖοι εἶναι ‘Ελληνες, τὰ μέλη ἐθοηθοῦσαν τὸ ὅλο, διὶ οἱ ἐνοοῦσαν καὶ ἐπιμοῦσαν τὴν συγγένειάν τους μὲ τὴν ‘Ελλάδα, τάχα Κύριοι ἀκροταταί, τὸ ἴδιο νόημα ἡ ἐπιχείρημα δὲν ξαπλώνει τὴν ἀλήθειάν του καὶ εἰς ἄλλους λαούς; Στενὴ συγγένεια αἰματος, ἡ πνεύματος, δὲν δένει τοὺς νέους ‘Ελληνας μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης; Δέν εἶναι ἡ Εὐρώπη μεστὴ ἀπὸ ‘Ελληνικὴν σοφίαν; ‘Ο χριστιανισμὸς φωτίζει τὰ ἔθνη της, ἀλλ’ ἡ φιλοσοφία τῶν προγόνων προετοίμασε τὸ πνεῦμα τους νὰ τὴν δεχθοῦν. ’Αγιοι πατέρες, τέκνα ‘Ελλάδος ἐμαρτύρησαν τὴν πίστιν εἰς τὰ χώματά της συρόμενοι εἰς ταῖς φυλακαῖς, εἰς τὰ δόντια τῶν θηρίων, ἀποκεφαλιζόμενοι ἀπὸ τὸν δῆμιον. Τὰ παραθαλάσ-

σιν τοῦ μετογείου δὲν κατοικήθησαν παλαιόθεν ἀπὸ ἀποικίας· ‘Ελλήνων; Πνεῦμα ἀχριστίας, ἄρνησις αἰματος ἡτον τὸ πνεῦμα τῆς πολιτικῆς ἐκείνης, τὸ ὅποιον ἐπολέμησε καὶ ἔβλαψε τὸν ἄγῶνα μας εἰς τὰ προσύμια του, καὶ ἐπιφορεῖτοῦσε τὴν καταστροφήν μας, καὶ ἔθλε ἐπειτα φραγμούς εἰς πλατύτερα σύνορα κράτους Ἑλληνικοῦ. Μὴ γένοιτο, κανεὶς ἀπὸ ήμᾶς, νὺν ἦντι γνώμης διτι επεδή ἡ ἀρχαία ‘Ελλὰς ἔγραψε τὴν Ἰλιάδα, ἔτσι λίστε μὲ πολύτιμας ζωγραφιαῖς τὴν ποικίλη σοὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἀρίστευσε εἰς τὴν Σχλαμίνα ἡ ἔγχυτε φῶς πολιτισμοῦ εἰς τὰ ἑσπεριαὶ ἔθνη, πρέπει σήμερον, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ μᾶς κυτάζουν εἰς τὰ μάτια, τὶ θέλομεν. — ‘Η λάμψις τῶν προγόνων θεατρίζει τὴν ἀταχημιὰ τῶν τεκνῶν, ἀν οἱ μεταγενέστεροι εἶναι ἀνόμιοι τῶν ἐπαινεμένων ἀρχαίων, ἡ κοιμῶμενοι εἰς ταῖς προπατορικαῖς δάφναις ταῖς ἀρχησαν νὰ μαρτυροῦν καὶ νὰ τριτυθοῦν, ἀν μίσος, φιλόνος, δεισιδαιμονία, ἀνανθρία, ἐμρύλιοι πόλεμοι ἐξώρισαν ἐλευθερίαν, καὶ ἀρετήν· μὴ γένωιτο νὰ τιμοῦνται δισοὶ ἀτιμοῦν τοὺς γεννήτορας. ‘Αλλ’ εἰς τὰ 1821, σὰν σήμερα τὴν ἑρρήν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἡ ‘Ελληνικὴ γενεὰ ἐτόλμησε κίνημα δίκαιο, ἵερδ, πυκνὸ κινδύνων, διθεν μεγαλόφυγο, καὶ τοῦ διποίου ἡ δοξά θὰ σώζεται: ἔως τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων.

Ποῖος, Κύριοι, ἦσαν ἀκροστικής τῆς ἴστορικῆς διηγήσεως τοῦ Ζουφροὰ Joufroi; Ἐνας τὸν ὅποιον ἐπικινοῦν ὅχι ἔγω ἀλλὰ τὰ ἔργα του, πᾶς ἀνθρωπος εἶναι ἀξιούμνητος, διαν ἡ προσπάθειά του ἀποθλέπει εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς φυλῆς του. ‘Ο μέγας Βεζύρης ‘Ρεσιδ-παστᾶς, τότε πρεσβύτερος εἰς τὴν Αύλην τῆς Γαλλίας ἡτον δ ἀκροστικής μὲ ἀτάραγχην ὅψιν, τοῦ ἴστορικοῦ Ζουφροά! Πῶς τὸν ἐνοοῦσες προστεκτικὸν εἰς τὰ τραγικὰ συμβάντα τῆς περιόδου γρονιᾶς,

ι,

καὶ διαν ὁ ἴστοριογράφος ἐλεεινολογόντας ἐδικαιολογοῦσε τὴν σφαγὴν τῆς Τριπολιτᾶς μὲ ταῖς παλαιεῖς καὶ νέαις ἀδεκίαις τῶν χρατούντων, πόση σοφία πολιτικὴ ἔθηταύ-ριζε δ ἐπίσημος ἄνδρας ! ‘Ο καιρὸς θὰ δεῖξῃ πόσον ἐστάθη εὐεργετικὴ ἡ Ἐλληνικὴ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν φυλήν, θὰ ἔλθῃ ὥρα καὶ ὥμερα, ποῦ τὰ ἔγχοντα τοῦ Το-πάλ πασᾶ, καὶ τοῦ Κιουτάγια θὰ ἔρχονται ὡς εἰς προσκυ-νητάρι εἰς τοὺς τάφους τοῦ Διάκου, τοῦ Καραϊσκάχη, τοῦ Νικηταρᾶ, τοῦ Λυκούργου Λογοθέτου, τοῦ Τσαμαδοῦ, τοῦ Βρεσθένης, τοῦ Γερμανοῦ, ὃχι δὲν εἶναι πλέον τὰ ἄγια λείψαντα μόνον εἰς τὸ Ἀγιορος, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, εἰς τὴν Ρώμην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ εἶναι καὶ εἰς τὰ κοιμητήρια τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὰ περιγύρα τοῦ Με-σολογγίου, τὰ ἀπαντοῦμε εἰς τοὺς δρόμους, μᾶς ὅμιλοῦν, καὶ τοὺς ὅμιλεῦμεν.

‘Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ὡς ἴστορικὸς καταγράφε-ται μὲ τοὺς πολλοὺς ὅσοις ἴστορισαν πολέμους Ἀσίας καὶ Εύρωπης, ἀλλ’ ὡς Ἐλληνας ἔρχεται μοῦ φαίνεται τρίτος ‘Ομήρου καὶ Ἡροδότου, διμοιάζουν οἱ τρεῖς, ὡς τρεῖς ἀ-κτῖνες ἐνὸς κέντρου φωτεινοῦ, ἔχουν οἱ τρεῖς πατρίδα τὴν Ἐλλάδα, θέμα, πόλεμον Εύρωπης ἐναντίον Ἀσίας, ὅμιλοῦν τὴν Ἐλληνικὴν φωνὴν, καθένας τὴν φωνὴν τοῦ αἰῶνός του, καίονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα του, ἡ φωνὴ τους εἶναι φωμο-μένη ὡς νὰ ἐλέγαμε ἀπὸ τὴν φωνὴν προγενεστέρου και-ροῦ, ὃχι εἰδολὸν τῆς φαντασίας τους, διμοιάζει ἐνας τοῦ ἄλλου καὶ εἰς τὴν πλοκὴν καὶ εἰς τὴν ἀλυσῶν τῆς; ἰδέας καὶ τὴν παράστασιν τῶν ἴστορημένων πραγμάτων. Εἰς τὸν πεζὸν λόγον τοῦ ‘Ἡροδότου σημαίνει ἡ λόρα τοῦ ‘Ομήρου, ἀκοῦς τὸ Μῆνιν ἀείδε Θεὰ, ὡς εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Κολοκοτρώνη διαν ἐπέτυχα γνήσια

γνήσια νὰ τὴν ἀρπάξω ἀπὸ τὰ χεῖλη του, ἀκοῦς τὸ τρία πουλάκια κάθονται, κατώτερος δὲ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τοὺς δύο προγενεστέρους του εἰς τὴν τέχνην, δισον τὸ τρία πουλάκια κατώτερο ἀπὸ τὸ Μῆνιν ἀειδε Θεό, ἀλλ’ ἀνώτερος πάλι, ἐπειδὴ δια ἔπραξε αὐτὸς καὶ οἱ συνόμοιοί του διηγεῖται, — πρὶν τὰ γράψῃ μὲ τὸ κοντῆλι τὰ ἔχαραξε μὲ τὸ σπαθί του καύχημα ποῦ δὲν ἔχουν οἱ ἄλλοι δύο. — ‘Ομοιάζει τῷ δυνι δὲν Ἀγαμέμνονας, δὲν Ὁδυστας, ἢ δὲ Διομήδης γά τὸ θελεί γράψουν τὸ στρατιωτικόν τους ἡμερολόγιον, καὶ νὰ ἐσώζετο, ἢ κατὰ τύχην δὲν σώζεται καὶ αὐτὸς εἰς τὸ πελάτιμον χαρτοφυλάκιον τοῦ Σιμωνίδου.

Εἶχα προοιμιάσει, Κύριοι, προλέγοντάς σας διὰ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ στρατηγοῦ Κολοκοτρώνη δίδουν ἀρορμὴν ἡδονῆς καὶ δὲν ψεύδομαι πιστεύω, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ὡρέλειαν δίδουν καὶ ὡρέλειαν τῆς ὥρας, καὶ ἀν δὲν σᾶς κακοευχαρίστησα ἔως τώρα παρακαλῶ, κρατεῖτε ἀκόμη διὰ δλίγον τὴν κλωσιὴν τῆς δμιλίας νὰ ἰδοῦμεν ἀν καὶ εἰς τοῦτο ἀληθεύσω.

Τὸ παράπονο εἶναι εἰς τὰ χεῖλη μας, διὰ δὲν πᾶμε καλὰ, διὰ εἰμεθα δυστυχεῖς, ὅχι τάχα δυστυχής πᾶς; ἐνας; ἐπειδὴ πρόσωπα, πωλίτες δλίγοις ἵσως εἶναι, ἡμπορεῖ νὰ ἔναι εὔτυχισμένοι εἰς ἑνα τόπον, καὶ ἡ γῆ τῆς πατρίδος νὰ βραδιάζεται εἰς τὸ σκοτάδι τῆς ἀσημασίας; ἢ τοῦ ἀπολυτισμοῦ, τὸ παράπονό μας ἐλεεινογεῖ τὴν κατάστασιν τῆς νέας μας κοινωνίας. ‘Ο ναύτης τοῦ Βεσιλείου τῆς ‘Ελλάδος καὶ δὲν πορος βλέπουν μὲ σταυρωμένη χέρια ἀλλοεθνῆ πλοῖα νὰ ναυλόνωνται, νὰ ταξειδεύουν, καὶ τὰ δικά μας δεμένα εἰς τὸ παλαμάρι τους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ‘Υδραν, Σπέτζεις, Τριέστη, Ὁδησσόν καὶ Γαλάτις. ‘Ο δδοιπόρος

τῆς ἐλευθερωμένης Ἐλλάδος κινδυνεύει ἐπιστρέφοντας εἰς τὰ σπήταια του νὰ μὴν ἔχῃ χέρι νὰ χωρίζῃ τὰ τέκνα του, τὴν πεθηκόν του συμβίαν, τοῦ τὸ πῆχυν οἱ ληγταὶ εἰς τὸν δρόμον, ἡ ληστεία φωλεύει εἰς τὰ ἐντόσθια τῆς γῆς μας, ἀν σᾶς λέγω ψεύματα ἐρωτήσατε δύο φιλαλήθεις ἄνδρας, τὸν Κύριον Σπανιολάκη καὶ Κύριον Θεοχάρη, ποὺ ἔδαν μύταις καὶ αὐτιὰ κομμένα, καὶ ὁ; ἐκ θαύματος ἐγλύτωσαν τὰ ἐδικά τους; ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Κασσορίνου, ὅταν ἐπῆγαν οἱ δύο νὰ ξεθάψουν τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀράπισας. — Παραπονεῖται δὲ μικρὸς ὅτι δὲν νομοθετοῦνται νόμοι καλοί, ἡ διὰ οἱ καλοὶ δὲν ἐκτελοῦνται, παραπονεῖται δὲ κιηματίς, ὅτι τὰ κιήματά του δὲν ἔχουν ἀξίαν, τὰ κιήματα τῆς Ἐλλάδος εἰς τὸ ἥλιοστάλαχτο τοῦτο κλίμα, γέλειο γλυκὺν τῆς φύσεως, κλαίουν οἱ γονεῖς ὅτι τὰ τέκνα τους δὲν κρατοῦν συρμήν σταθεράν τιμῆς, καὶ κοντολογῆς ἐδύνομούν νὰ ἀραδιάσω δλαις ταῖς τάξις τῶν Ἐλλήνων καὶ πᾶσαν ἥλικίαν, καθεμιὰ δὲν μαρτυρήσῃ τοὺς πόνους της. Σιεκόμεθα μὲν μάια κλεψένα, θεαταὶ περίλυποι τῆς ἑσωτερικῆς ἀδυναμίας μας, καὶ ἑξωτερικῆς ἀνυποληφίας, καὶ ἡ χαρὰ δὲν ζωογονεῖ πλέον τὰ στήθη μας. — Πολλῶν ἐπῆξε τὸ αἷμα εἰς τὴν καρδίαν ὡς εἰς αἰφνίδιον τρόμον, πέρυσι λέγω, ὅταν Ναύαρχος φιλικῆς δυνάμεως ἐβγαίνοντας τὸ ἑταίρας ἀπὸ τὸ βασιλικὸ συμπόσιον, τὸ πρωτόναρφτε ταῖς μίκαις εἰς τὰ κανόνια του. Εἰς κανένα τῶν Ἐλλήνων ἀς μὴν ἔναι σκοτεινὸ δτι ἀν δυσαρεστήσωμε ποτὲ μὲ τὸ ἀδικό μας χράτος ἀπὸ τὰ μεγάλα, χανόμεθα ἀν θέλη νὰ μᾶς πολεμήσῃ, καὶ ἀν πάλαι τὸ δίκαιον ἔχωμεν ἡμεῖς (πλὴν ἀσυνόδευτοι, ἔρημοι ἀπὸ σύνεσιν πελετικήν), καὶ ἡ μεγάλη δύναμις θελήσῃ νὰ μεταχειρισθῇ βίαν, νὰ

καταπατήσῃ τοὺς ὄμολογουμένους νόμους τοῦ πολιτισμοῦ,
ἢ δικαιοσύνη θὰ φωνάξῃ, θὰ θρηνήσῃ εἰς τὰ δεινά μας,
ἀλλὰ θὰ μᾶς φέρει τόσην βοήθειαν, δῆσην φέρει μάνα χε-
λιδωνιῶν διαν συντρίβει τὴν φωλεάν της ἀσπλαγχνο χέρι
ἀναισθήτων παιδιῶν, θρηνολογεῖ, πονεῖ, δργίζεται, ἀλλὰ
δὲν οώζει τὰ τέκνα της.

"Εμπειροὶ ἀπὸ τὰ παθήματά μας γνωρίζομεν καὶ τὰ
αἴτια τῶν κακῶν, ἡ λύπη διδάσκαλος, ἀδυνάτισε φόβος
Θεοῦ, ἔλειψε ἔρως πατρίδος, μὲ τὴν φυγὴν τῶν δύο στοι-
χείων λείπει καὶ ἡ συνοδία τους, ἡ καλὴ ὄμονοια, τὸ φι-
λότιμο, ἀλήθεια καὶ μεγαλεῖο.

"Οὐ συμβαίνει εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον, ὅταν δὲ ἵσκις τῆς
σελήνης αὔγῃ ἢ μεσημέρι, πλεκόνει, τὸν Ἡλιον πέφτουν
πυκναῖς σταλαγματικὲς δροσιές, νυχτόνει δμοίως, εἰς κοι-
νωνίαν ἀμφρτωλήν, δμοιάζει δι τὸ ζωοδότης τοῦ πνεύ-
ματος κατεβάζει σκεπήν εἰς τὸ πρόσωπόν του, χάνομεν
τὴν εἰδῆσιν δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς, μελανιάζει ὁ κόσμος
τῶν φυγῶν.

"Αν τὰ παράπονά μας ἔχουν ἀλήθειαν, θεραπείαν θὰ
εὑροῦμεν εἰς τὸ βιθλίον τοῦ γέρου στρατηγοῦ, ἐπειδὴ οἱ
γέροντες θὰ ἐνθυμηθοῦν, καὶ ἡ νέα γενεὰ θὰ ἰδεῖ ὡς εἰς
καθέφιην τὰ ίερὰ ἔργα τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἀγκαλὰ δὲν λεί-
πουν καὶ μαυράδια ἀπὸ τὸν καθέφιην πληγίον δμως εἰς
τοὺς μαύρους ἴσκιες; φεγγοθόλει καὶ κάλλος ἀδιήγησι θεο-
σεθείκεις καὶ πατριωτισμοῦ, καὶ ποῖος δύναται νὰ ἀρνηθῇ
νὰ μὴν σιέρξῃ τὴν δύναμιν τῶν ἱστορημένων πραγμάτων
εἰς τὰς φρένας καὶ εἰς τὴν καρδίαν νοήμονος ἀναγιώστου;
Δὲν γράφει δὲ Ἀθηναῖος Μενοφῶν, ὅτι ἀροῦ εἰ νέος τῆς
Ἐλλάδος ἀρχιτεκτόνης διαβάζειν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμή-
ρου, ἐμεγαλύνετο τὸ φρόνημά τους, τὸ ὑψός τοῦ φρονή-

ματος μετέδωσαν εἰς τὰ ἔργα, καὶ μετ' δλίγον οἱ νέοι
ἔκεινοι ἐδοξάζοντο ώς πρῶτοι ἀστέρες τῆς φυλῆς; Καὶ
δ Σαλλούστιος, ἐπαινεμένος Ἰστορικὸς Ῥωμαῖος, σημειόνει,
ὅτι ἤκουσε ἀπὸ τοὺς περιφυμωτέρους συμπατριώτας του
νὰ λέγουν ὅτι εἰς τὴν νεότητά τους θαυμάζοντας τὰ πρό-
σωπα τῶν προγόνων εἰς ζωγραφιστὶς ἢ ἀγάλματα, ἐκαί-
οντο ἀπὸ ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς δμοιάσουν εἰς τὰ ἔργα, ὅχι
λέγει δ Ἰστορικὸς, ὅτι τὰ χρώματα ἢ τὸ μάρμαρο νὰ ἐ-
χάριζαν τόσην μεγαλοψυχίαν, ἀλλ' ἢ ἀνάμνησις τῶν κα-
τορθωμάτων, καὶ δὲν καταλάγιαζε ἡ φλόγα τους, ἀν δὲν
ἴσεδυναμοῦσαν μὲ ἀνδραγαθήματα τὸν ἰρωëτμὸν τῶν προ-
γόνων. — "Αν τόσο καίει τὸ μάρμαρο, τὶ θὰ κάμει ὁ
λόγος; — Καὶ ἡ νέαις τῆς Σπάρτης ὅταν ἐμελλον νὰ γεν-
νήσουν ὑποχρεώνοντο νὰ βλέπουν συχνὰ εἰς τοὺς ναοὺς,
ἢ εἰς ταῖς πλατείαις τῆς πόλεως ἀγάλματα Θεοῦ, ἢ Θᾶς,
ώστε νὰ μεταδῶσουν εἰς ταῖς νέαις ψυχαῖς θεῖον κάλλος
σώματος καὶ ἀρετῆς, καὶ ἡ πρόνοια τοῦ νόμου δὲν ἐλα-
θεύθη. — Ἔγὼ λέγει δ Ἑεινοφῶν ἀφοῦ κατενόησα τὰ
ἐπιτηδεύματα τῶν Σπαρτιατῶν οὐκ ἔτι ἐθαύμαζον, δὲν
δυσκολεύομουν δηλαδὴ πλέον νὰ ἐννοήσω, πῶς μικρὰ πόλις
ἡ Σπάρτη ἐφάνη δυνατωτάτη καὶ διομαστοτάτη εἰς τὴν Ἐλ-
λάδα — « Λυκοῦργον τὸν θέντα αὐτοῖς τοὺς νόμους, οἵς
πειθόμενοι ηὐδαιμόνησαν, τοῦτον καὶ θαυμάζω, καὶ εἰς
τὰ ἔσχατα μάλα σορδὸν ἥγοῦμαι ».

Δὲν εἶναι δίκαιον Κύριοι ἀκροαταὶ, δὲν τὸ θέλω, γὰ πει-
σθῆτε μόνον εἰς τὰ λόγια μου, ως πρὸς τὴν δύναμιν καὶ
τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰστοριογράφου στρατηγοῦ, δθεν
θὰ ἀνθολογήσω δλίγα τινὰ ἀπὸ τὸ διήγημά του, καὶ ἀν
βεβαιωθῆτε ὅτι πνέουν ἀπὸ ἔνθεον ἔρωτα πίστεως, καὶ
πατρίδος καὶ κερδῆσω τὴν ψῆφόν σας, θὰ φανῇ πλειὰ φῶς

φανερά ὅτι τὸ νέον βιβλίον, εἶναι βιβλίον ἔθνικὸν πολύτιμον,
θησαυρὸς ἀτρυγός,—διατὶ δμογενεῖς ἀκροσταὶ εἰς τὸ 1821
ἔθεμελιώθη διὰ παντὸς τὸ δίκαιον τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ἡ
ἀλήθεια τῆς πατρίδος, — ως εἰς συνέλευσιν πανελλήνιον
ἔσμιξαν ὅλαις ἡ γνῶμας τῆς φυλῆς, καὶ εἶπαν, ὅτι εὐτυ-
χία εἶναι ἡ ἐλευθερία, καὶ ἐλευθερία ἡ μεγαλοψυχία, καὶ
οἱ πλέον φιλοκίνδυνοι τῶν Ἑλλήνων ἐχύθηκαν εἰς τοὺς πο-
λέμους, δὲν ἔφάνη ἀντιπολίτευσις, δὲν ἐλάλησε μειοψηφία,
μία διαφωνία ἦτον, καὶ ἐδιαφωνοῦσαν ἐπίσημοι ἄνδρες τοῦ
γένους ως πρὸς τὸ ἀρμόδιον, ἡ τὸ μὴ ἀρμόδιον τῆς ὥ-
ρας τοῦ στρατιωτικοῦ κινήματος, πολλοὶ καὶ ἐφρονοῦσαν
ὅτι τὸ ἔθνος θὰ ἀποκτοῦσε τὴν ἐλευθερίαν του βραδύτερα,
πλὴν ἀσφαλέστερα μὲ τὸ γράμματα, καὶ μὲ τὴν ἐπιστή-
μην· ἀλλὰ μὲ μᾶς ἀστραψε τὸ τουφέκι, ἐθέρνητε τὸ μο-
λύβι, συγχωνεύθηκαν ἡ γνῶμας, ἔσθυσε ἡ διαφωνία, καὶ ἐ-
κεῖνοι οἱ ἔτισι ποὺ ἐπροτιμοῦσαν τὸ ἀσφαλές βραδύτερο,
δὲν ἐδειλίασαν εἰς τοὺς κινδύνους καὶ ὑπέφεραν μὲ τὸ κορμό,
καὶ μὲ τὴν στέρησιν τῶν ἀγαθῶν τὸ γνωστὰ δεινὰ τῶν
συμβάντων (1).

Ἄπο τὸ ἀνθολόγι μου, μὴν παρχεινευθῆ κανένας τῶν
ἀκροστῶν μου, ἀν ἀκούσῃ, ἡ φωνὴ ὅτι ὁ Θεόδωρος Κολο-
κοτρώνης ὅμιλεῖ ως ἔκεινος μόνος του εἰς τὸ πρόσωπό του,
εἰς το ὄνομά του, πάρετε τὸ πνεῦμα τῆς ἡμέρας, οἱ και-
ροὶ τὸ εἶχαν φέρει, ποὺ δ ἔνας ἐσυλλογίζετο ως οἱ πολ-
λοὶ, ἡ ἱστορία τοῦ ἐνδὸς ἦτον ἱστορία τοῦ ἔθνους, καὶ τοῦ
ἔθνους ἡ ἱστορία βιογραφία τοῦ καθενός. ‘Αρμονία στο-
χασμοῦ, πόθεν, ἐλπίδων ἐκυβέρνας τὴς Ἑλλάδα, ως βούδι
κατάμεστο εἰς τὸ κλαδί του εἶχε ἀνοίξει τότε ἡ Ἑλλη-
νικὴ καρδία.

(1) Ὁ Κυθερήτης, καὶ δ Πατριάρχης.

Εις τὴν σελίδα 15 τοῦ βιβλίου θὰ διαβάσετε τὰ μεστά
ἀπὸ χάριν πίστεως καὶ πατρίδος ἀνδρὸς Ἑλληνος λόγια (1).

Ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον εἰς τὰ 1805 τὸν Αὔγουστο,
δμιλῶ μὲ τὸν Ἀρχηγὸν τῶν Πωστικῶν στρατευμάτων,
καὶ μὲ λέγει ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τὸν διέταξε νὰ παραδε-
χθῇ εἰς τὴν δούλευσιν ὅσους θέλουν νὰ ἔμβουν καὶ νὰ ὑ-
πάγουν νὰ κτυπήσουν τὸν Ναπολέοντα. Τοῦ ἀποκρίνομαι,
ὅσον διὰ τὸ μέρος μου δὲν ἔμβαντα εἰς τὴν δούλευσιν. Τί¹
ἔχω νὰ κάμω μὲ τὸν Ναπολέοντα; Ἄν θέλετε δμως στρα-
τιώτας διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα μας σὲ ὑπό-
σχοματικούς καὶ 5 καὶ 10 χιλιάδας στρατιώτας μία φορὰ ἐ-
βαπτισθῆμεν μὲ τὸ λάζι, βαπτιζόμεθα καὶ μίαν μὲ τὸ αἷμα
διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μας.

Καὶ δεν τὴν I Ἀπριλίου τοῦ 1821 ἐτζακίσθη τὸ
στράτευμα τὸ Ἑλληνικὸν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀνέγνωσε
τὸ θεοφεθές ἀνδρὸς χιστικανοῦ.

Ο 'Αναγνωσταρᾶς, Μπεζαντές, Μπούρρας πᾶνες' τὸ
Λεοντάρι ἔμεινα μόνος μου μὲ τὸ ἄλογό μου εἰς τὸ
Χρυσοβῖτζι γυρίζει ὁ Φλέσσας καὶ λέγει ἐνδές παιδιοῦ:
μεῖνε μαζύ του, μὴν τὸν φάνε τίποτες λύκοι. 'Ἐκατζα
ἔως ποῦ ἔσκαπέτητν μὲ τὰ μπαΐράκχ τους, ἀπὲ ἐκα-
τέθηκα κάτου· ηιον μία ἐκκλησιά εἰς τὸν δρόμον, (ἡ
Παναγιὰς' τὸ Χρυσοβῖτζι), καὶ τὸ καθησιό μου ητον
δποῦ ἔκλεγα τὴν Ἐλλάδα: Παναγιά μου βοήθησε καὶ
τούτην τὴν φρεάτων; Ἑλληνα; διὰ νὰ ἔμψυχωθοῦν! καὶ
ἐπῆρα ἐναν δρόμῳ κατὰ τὴν Πιένα.

(1) Εἰς τὰ ἀκόλουθα τεμάχια παρήλλαξα φράζεις τινὰς
χάριν τῶν ἀκροατῶν μὴ συνειθισμένων εἰσέτι εἰς τὸ ὑ-
φος τοῦ Κολοκοτρύνη.

Ακούσετε τώρα πῶς τελειώνει η διήγησίς του τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Βαλιέτζι, ὅπου ἐπολέμησαν τόσο ἀνδρι-
ωμένα οἱ Καπιτανέοι τοῦ Μορέως, καὶ τῆς Μάνης· σελ. 70.

23 ὡραις ἔβασταξε ὁ πόλεμος.

Ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἦτον Παρασκευὴ καὶ ἔβαλκ λόγον,
ὅτι πρέπει νὰ νηστεύσωμεν ὅλοι διὰ δοξολογίαν ἔκει-
νης τῆς ἡμέρας, καὶ νὰ δοξάζεται αἰῶνας αἰώνων ἥως
οὗ στέκει τὸ ἔθνος, διατὶ ἦτον ἡ ἐλευθερία τῆς Πατρίδος.

Μάθετε τὰ εἰσόδιά του εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ. σελ. 82, 83.

Τὸ ἄλογό μου ἀπὸ τὰ τείχη ἥως τὰ σαράγια δὲν ἐπάτη-
σε γῆ.... Τὸ ἀσκέρι δποῦ ἦτον μέσα τὸ Ἐλληνικὸ ἔκοβε καὶ
ἐσπότωντος ἀπὸ Παρασκευὴ ἥως Κυριακὴ, γυναικες, παιδιά
καὶ ἄνδρες 32,000, μία ὥρα δλόγυρα τῆς Τριπολι-
τζᾶς. "Ενας Ύδραιος ἔσφαξε 90. "Ἐλληνες ἐσκοτώθηκαν
100. "Ετζι ἐπῆρε τέλος. Τελάλη νὰ παύσῃ ὁ σφαγμός.

"Οιαν ἐμβῆκα εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ μὲ ἔδειξαν εἰς τὸ
παζάρι τὸν Πλάτανο ὃπου ἐκρέμαγαν τοὺς "Ἐλληνας,
ἀνεστέναξα καὶ εἶπα: ἀξιε, πότοι ἀπὸ τὸ σόγι μου καὶ
ἀπὸ τὸ ἔθνος μου ἐκρεμάσθηκαν ἔκει, καὶ διέταξα καὶ
τὸν ἔκοψαν ἐπαρηγορήθηκα καὶ διὰ τὸν σκοτομὸν τῶν
Τουρκῶν. 'Ω; ἀ.θρωπος; ἐλεεινολγοῦσα τὴν σφαγήν.

Εἰς τὸ φύλλον τοῦ βιβλίου 170—171 θὰ διαβάσετε
πῶς διηγεῖται ὁ φιλόπατρις ιστορικὸς τὴν εἰδήσιν τοῦ Με-
σολογγιοῦ.

Τὴν ἡμέραν τῶν Βαζών ἐκκυμαν γιουρούσι στὸ Μισο-
λόγγι οἱ ἥρωες τοῦ Μισολογγιοῦ, σὲ τόσαις χιλιάδαις
ἀσκέρι, σὲ τόσα κανόνια, χαντάκια, κακταλαράχ' ἐγλύτω-
σαν 2000, καὶ τὸ γυναικόπαιδο ἔγεινε θῦμα· μᾶς ἦλ-
θε εἰδῆσις, μεγάλη Τετράδη, εἰς τὸ λειδινδ, ποῦ εἶχε παύ-
σει ἡ συνέλευσις, καὶ εἴμεθα εἰς κάτι ἕσκιους, μᾶς ἦλθε

εἰδῆσις δι τὸ Μεσολόγγι ἔχάθη: ἐτέκει ἐβάλαμεν τὰ μαῦρα δλοι, μισή ὥρα ἐστάθη σιωπὴ ποῦ δὲν ἔκρινε κανένας, ἀλλ’ ἐμέτρας καθένας μὲ τὸν νοῦν του τὸν ἀφανισμόν μας· βλέποντας ἐγὼ τὴν σιωπὴν ἐσηκώθηκα εἰς τὸ πόδι, καὶ τοὺς ὠμίλησα λόγια διὰ νὰ ἐμψυχωθοῦν· τοὺς εἶπα δι τὸ Μισολόγγι ἔχάθη ἐνδέξως, καὶ θὰ μείνῃ αἰῶνας αἰώνων ἡ ἀνδρία· ἐδὲ βάλωμεν τὰ μαῦρα καὶ δκνεύσωμεν, θὰ πάρωμεν τὸ ἀνάθεμα καὶ θὰ πάρωμεν τὸ ἀμάρτημα τῶν ἀδυνάτων δλων. Μὲ ἀπεκρίθηκαν· τί νὰ κάμωμεν τώρα, Κολοκοτρώνη; Τί νὰ κάμωμεν τοὺς λέγω; Τὴν αὐγὴν νὰ κάμωμεν συνέλευσι, νὰ ἀποφασίσωμεν Κυβέρνησιν πέντε, ἕξη, ὀκτὼ ἄτομα διὰ νὰ μᾶς κυβερνήσουν, καὶ νὰ διαλέξωμεν καὶ ἄτομα νὰ ἀποφασίσουν γὰλ ἀνταποκρίνωνται μὲ τὰ ἔξωτερικὰ, ποῦ τότε ἦτο περασμένος καὶ δι μινίστρος Κάνιγγ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς συνελεύσεως διὰ τὰ ἔξωτερικὰ νὰ δίδῃ λόγον· εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ εἰς τὸν λαὸν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, νὰ σκορπίσωμεν εἰς ταῖς ἐπαρχίαις καὶ νὰ πιάσωμεν γενικῶς τὰ ἄρματα, ὡς τὰ πρωτοπιάσαμεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Καὶ ἐτέκει τὴν αὐγὴν τὴν μεγάλην πέμπιην ἐσυνεδριάσαμεν καὶ ἀποφασίσαμεν ἐνδεκα μέλη, Ἐπιτροπὴν Κυβερνήσεως, καὶ πρόεδρον τὸν Ζαΐμην, Π. Μαυρομιχάλην, Αναγνώστην Δελιγιάνην, Γεώργιον Σισίνην, Αν. Χ. Αναργύρου, Δ. Τσαμδόν, Σ. Τρικούπην, Α. Μοναρχίδην, καὶ Π. Δημητρακόπουλον, Ανδρέαν Ἰσκον καὶ Ἰωάννην Βλάχον· ἡ διάρκεια τῆς Ἐπιτροπῆς, ἔως εἰς τὴν 1 Ιανουαρίου 1826, καὶ τότε, ἀν γλυτώσωμεν συναζόμεθα καὶ τελειώνωμεν τὴν συνέλευσιν.

Ἄξιον μνημείου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ ἀγῶνος είναι καὶ εἰς τὸ φύλλο 207 ἡ ἀπάντησις τοῦ λαοῦ τῆς Μεσσηνίας εἰς τὸν Ἰμπραίμη, ἡ δοποῖος ἔστειλε στράτευ-

μα νὰ βάλλουν φωτιὰ καὶ τζεκούρι εἰς τὰ δένδρα ἀν δλαδς δὲν προσκυνήσῃ. Ἡ ζωὴ σου ἐλεγε εἰς τὸν Κεχαγιά του θὰ μοῦ πληρώσει τὴν ζωὴν δποιουδήποτε στρατιώτου μου φονευθῆ, διότι δὲν σὲ στέλνω νὰ πολεμήσῃς, ἀλλὰ νὰ καυσης. Ιδοὺ δὲν ἀπάντησις τῶν Μεσσηνίων εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Ἰμπραΐμη νὰ προσκυνήσουν.

"Οι αὐτὸι δποῦ μᾶς φοβερίζεις, νὰ μᾶς κόψῃς καὶ κάψῃς τὰ καρποφόρα δένδρα μας δὲν εἶναι τῆς πολεμικῆς ἔργον διατὶ τὰ ἄψυχα δένδρα δὲν ἐναντιόνοται εἰς κανένα· μόνον οἱ ἀνθρώποι ὃποι ἐναντιόνονται ἔχουνε στρατεύματα καὶ σκλαδόνεις· καὶ ἔτσι εἶναι τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου· μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δχι μὲ τὰ ἄψυχα δένδρα, δχι τὰ κλαριά νὰ μᾶς κόψῃς, δχι τὰ δένδρα, δχι τὰ σπήταια ποὺ μᾶς ἔκαψες, μόνον πέτρα ἀπάνω στὴν πέτρα νὰ μὴν μείνῃ, ημεῖς δὲν προσκυνοῦμε· τί τὰ δένδρα μας ἀν τὰ κόψῃς καὶ τὰ κάψῃς, τὴν γῆν δὲν θέλει τὴν σηκώσεις, καὶ δὲν ιδια δηγῆς ποὺ τὰ ἔθρεψε, αὐτὴ δὲν ιδια γῆς μένει δική μας καὶ τὰ ματακάνει. Μόνον ἔνας Ἐλληνας νὰ μείνῃ πάντα θὰ πολεμοῦμε καὶ μήν ἐλπίζῃς πῶς τὴν γῆν μας θὰ τὴν κάμης δική σου· βγάλτο ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Λαθαίνοντας τὴν ἀπόφασιν δ Κεχαγιάς τῆς εὐθὺς ἔβαλε τὸ ἔργον του, φωτιὰ καὶ τσεκούρι. Καὶ ημεῖς τὸ χεντήσαμε τὸ στράτευμά του εἰς πόλεμο, καὶ αὐτοὶ δὲν ἐκινιόνταν εἰς πόλεμον, μόνε τὸ ἔργον τους.

Αξιοσημείωτη εἶναι εἰς τὸ φύλλον 190 δὲν ἀπάντησις τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὸν ἀντιναύπροχον Ἀγγλον Ἀμιλτον, ἀνδρα φιλέλληνα.

Μιάν φοράν δταν ἐπήραμεν τὸ Ναύπλιον ἥλθεν δ Ἀμιλτον νὰ μὲ ίδη· μοῦ εἶπε δτι πρέπει οι Ἐλληνες νὰ ζητήσουν συμβίβασμὸν, καὶ δηγῆς Αγγλία νὰ μεσιτεύσῃ· ἐγὼ

τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι αὐτὸ δὲ γίνεται ποτὲ, ἐλευθερίᾳ ή θάνατος· ἐμεῖς Καπετάνιοι Ἀμιλτον ποτὲ συμβιβασμὸν δὲν ἔκάμψαμεν μὲ τοὺς Τούρκους· ἄλλους ἔχοψε, ἄλλους ἐπισχλέψωτε μὲ τὸ σπαθί, καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ἐζόύσαμεν ἐλεύθεροι· ἀπὸ γενεὰς εἰς γενεά· δι βασιλέας μας ἐσκοτώθη, καμμία συνθήκη δὲν ἔκαμε· η φρουρά του εἶχε παντονεινὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ δύο φρουρία ήτον πάντοτε ἀνυπότακτα· — μὲ εἶπε, ποῖα εἶναι η βασιλικὴ φρουρά του, ποῖα εἶναι τὰ φρουρία; — η φρουρά του Βασιλέως μας εἶναι οἱ λεγόμενοι Κλέρται, τὰ φρουρία, η Μάνη καὶ τὸ Σοῦλι καὶ τὰ βουνά· ἔτσι δὲν μὲ διμίλησε πλέον.

"Ας ταιριάσωμεν τέλος εἰς τὸ ἀνθολόγι μας φύλλον 188, καὶ 189 τὸ διηγηματικὸν τῆς ἑκλογῆς τοῦ μακαρίου Νικολάου Πενιέρη ως προέδρου του Βουλευτικοῦ, έταν ἐμεῖς νὰ διαλυθῇ η συνέλευσις τῆς Τροιζῆνος.

"Επινάγθημεν τὴν ἄλλην ημέραν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἑκλογὴν τοῦ Καποδιστρίαν ν' ἀποφασίσωμεν πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ, νὰ ψηφιροξηθῶν τὰ ἀτομα διὰ τὴν προεδρίαν. Επειδόνταν στὴν Συνέλευσιν τὸ ὄνομα τοῦ Ζαΐμη, τὴν ἄλλην ημέραν τὸ ὄνομα τοῦ Μπαρλᾶ, ἄλλος τὸν Κουντουριώτη, ἄλλος τὸν Πρασᾶς ἀπὸ τὴν Ἀνδρούτσα, καὶ ἔγεινε χασμωδία. Τὴν ἄλλην ημέραν πάλιν τὸ ίδιο, εἴκοσι νὰ ψηφιηροξήσουν, τὴν ἄλλην 16. Εἶδε τὴν χασμωδίαν καὶ τὸ παράξενο τοῦ κόσμου. Έσηκώθηκα ὀλόρθος: Σεβαστὴ Συνέλευσις, ήμεῖς καθήμεσθε καὶ φίλονεικοῦμεν διὰ Πρόεδρον του Βουλευτικοῦ, καὶ η πατρίς μας κινδυνεύει νὰ χαθῇ, καὶ ἔχομεν συνέλευσιν ἐπτὰ μῆνες, καὶ πρόεδρος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Βαλλάδα εἶναι ο Κιουτάχης, καὶ Πρόεδρος τῆς Πελοποννήσου δι Τιμπραίμης, καὶ ήμεῖς καθήμεθα

καὶ φιλοτεικοῦμεν, καὶ τώρα ἦλθεν ὁ Μάις, καὶ ἡ Ἀθήνα πινδυνεύει, καὶ ἡ Πελοπόννησος· κινδυνεύει· ἔχαθηκέν ἔνας ἀπὸ τότους Ἑλληνας πληρεξουσίους νὰ κάμωμεν Πρόεδρον; θμως καθήμεθα καὶ φιλοτεικοῦμεν! Ἐκύταξα τριγύρω μου, καὶ εἰδα ἔνα γεροντάκι, καὶ ἐκάθετο μὲ τοὺς Κρητικούς, ἀλλ’ οὕτε τὸ δνομά του ἐγνώριζα οὕτε τὸν εἶδα, καὶ πηδάω μέσα ἀπὸ τὴν συνέλευσι, καὶ τὸν ἀρπάχνω, καὶ τὸν πηγαίνω εἰς τὸ κάθισμα τοῦ Προέδρου Σιτίνη, καὶ τὸν κάθισα στὸ σκαμνί. Εἶπα, τοῦτος δὲν εἶναι ἄξιος; καὶ ὅλη ἡ Συνέλευσις ἔβαλε τὴν φωνὴν, Ἄξιος, ἄξιος, καὶ ἔχειροχρότησε, καὶ ἐτελείωσε. Τὸν πατέρα μου συγχωροῦσσαν. Ὁ Ρενιέρης σὰν νὰ ἐφοδήθηκε. Εἰτι διελύθηκε ἡ συνέλευσις.

Ἄκροσθῆτε Κύριοι ἀκροστατ, καὶ σωτῆριο παράδειγμα δρονοίας πάνου εἰς τὴν ἀλύτητα τῆς διγονοίας φύλο 121 καὶ 122.

Τὸν ἵδιον καὶ ρὸν οἱ μεινάμενοι Τούρκοι ἔως 3,000 εἰς τὴν Κόρινθον ἔμαθαν τὴν πιῶσιν τοῦ Ἀναπλιοῦ καὶ ἐκίνησαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Πάτρα καὶ ἀφῆκαν εἰς τὸ Κάστρο τῆς Κορίνθου 400. Οἱ Καλαθριτινοὶ ἐτρώγοντο μεταξὺ των· Οἱ Ζαΐμης, Σωτῆρ Χαραλάμπης καὶ Πετιμεζαῖοι, αὐτοὶ ἐτοιμάζοντο νὰ κτυπηθοῦν, ἔμαθαν τοὺς Τούρκους, ἀφίνουν ταῖς διγόνοις των καὶ κτυποῦν τοὺς Τούρκους, τοὺς χαλοῦν, καὶ τοὺς ἐπολιόρκησαν εἰς τὴν Ἀχράτα.

Δέν δύναμαι τέλος νὰ μὴ προσθέσω καὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ φύλλου 222 καὶ 223.

Μία ἡμέρα ἐπῆγα ἐγὼ καὶ δὲ Ρίζος . . . εἰς τὸν Φιμποπιέργην· ἐκεῖ ἦλθε ἡ δμιλία καὶ δὲ πρέσβυς μᾶς λέει ὅτι τοῦ Σουλτάνου πόσον θὰ τοῦ παραξενοφαίνεται νὰ βλέπῃ τὴν σημαίαν τὴν Ἑλληνικὴν νὰ περνᾷ ἀπὸ ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ ἀπὸ τέτοια ἀρχῆτε καὶ ὁ Ρίζος νὰ

τοῦ λέγει, πλὴν φοβισμένα ἀλλα πολίτα, ἐγώ τοῦ λέγω: Κἀρ Πίζο ἄρησέ με νὰ εἰπῶ καὶ ἐγώ ἔξοχώτατε, λέγετε πῶς θὰ ὑποφέρῃ ὁ Σουλτάνος νὰ βλέπῃ τὴν σημαίαν μας νὰ περγάῃ ἀπὸ ἐμπροσθά του, καὶ διὰ τοῦ κακοφαίνεται — καὶ δὲν μᾶς κακοφαίνεται καὶ ἐμᾶς διόπου τοὺς ὑποφέραμεν τόσον καιρὸν εἰς τὴν γῆν τῶν προγόνων μας, καὶ κάθεται ἀκόμη εἰς τὸ πατρικά μας σπήταια καὶ τοὺς ὑποφέρομεν ἀκόμη, καὶ ἔκεινοῦ θὰ τοῦ κακοφανῆ διατὶ θὰ περιάῃ ἡ σημαία μας; αὐτὰ δλα νὰ τὰ εἰπῆς τοῦ αὐτοκράτορος Νικαλάου, σὲ δρκίζω εἰς τὴν τιμήν σου νὰ τοῦ τὰ εἰπῆς.

Τὴν ἀλλην ἡμέραν ὁ κυβερνήτης μοῦ λέει, Θεοδωράκη τί εἶναι αὐτὰ ποὺ εἶπες; — Διν δὲν θναι καλὰ, νὰ μὲ συμπαθήσετε, τέτοιας λογῆς εἴμαι μαθημένος. — Ὁχι, καλὰ ἀποκρίθηκες.

Ὄς πρὸς τὸ κεφάλαιον τῆς δμονούσιας ἐλπίζω διὰ ἡ σημερινὴ ἡμέρα θὰ σᾶς εἶναι καλοθύμητη ἀν εὐχαριστησθε γὰ ἴστορήσω τὴν συμβολικὴν χέρα τοῦ γέρου Κολοκοτρώνη, ὃς τὴν ἥκουσα ἀπὸ τὸ στόμα του, καὶ θὰ ἀγαπήσωμεν τὸν ἄνδρα, ποὺ ξένος γραμμάτων καὶ μελέτης ἴστορίας ἔδυνθη μὲ τὴν χάριν τοῦ ἔρωτος τῆς πατρίδος νὰ γράψῃ εἰς τοὺς δύο βραχίονας τοῦ σώματος καὶ εἰς τὰ πέντε δάκτυλα τῆς χειρὸς τὰ αἴτια ποὺ ἐδόξασαν νικητὴν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ρωμαίων τὸν Μωάμεθ Β' καὶ τοὺς προγόνους του, καὶ πάλαι, πῶς ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς δουλείας ὑψώθη φοβερὸ καὶ φιλελεύθερο τὸ πνεῦμα τῶν νέων Ἑλλήνων.

Εἶχα ἀκούσει τινὰ ἀσύγκλωστα διὰ τὴν χέρα ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ μακαρίου, οἵτε μίαν αὐγὴν, οἵταν ἐγράφαμεν τὰ ἀπομνημονεύματα, τὸν ἐρώτησα καὶ τὸν παρε-

κάλεσαι νὰ μοῦ εἰπῇ νὰ καταλάβω τὸ μυστήριον τῆς μη-
χανῆς του. Μοῦ ἀπεκρίθη χαμογελῶντας, αὐτὰ τὰ ἔλε-
γα πάνου εἰς τὸ κίνημα τῆς ἐπαγαστάσεως, ἀλλ' ἂν τὸ
ἐπιθυμῆς, καὶ δ, τι ἐνθυμοῦμαι: σοῦ λέγω· καὶ ἀνοίγοντας τὰ
δύο του μετράτια ἀρχίσε·

Ο Σουλτάνος ἤλθε εἰς τὸ ζερβί χέρι, καὶ ἔκαμε ζάπι
τὴν ἀνατολὴν δλην, ἐκήρυξε τὴν ἀπώλειαν τῆς ὑπανδριᾶς,
φαγητοῦ, ἀρπαγῆς, φόνου, ὅποιος σκοτιώθῃ, πεθάνει Μου-
σουλμάνος, σώζεται, δσα κάμει, δ, τι κάμει καλὰ γενα-
μένα, εὐλογημένα, πάει εἰς τὴν Παράδεισον, πιστεύει
τὸν Προφήτην. Τὸ χοντρὸ δάκτυλο τῆς ἄλλης χειρὸς, δ
βασιλέας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Ρωμαίων, ἐρω-
τοῦσε τὰ δύο δάκτυλα πλησίον του, τὸν κλῆρον, καὶ τοὺς
πολιτικοὺς, τί εἶναι τοῦτο; — δ λαδ; ἥτον τότε τὸ λιανδ
δάκτυλο, καὶ τὸ ψηλότερο τὸ γειτονικό του οἱ ἐμποροὶ καὶ
οἱ σπουδασμένοι. Τὸ χοντρὸ δάκτυλο λοιπὸν ἐρωτοῦσε
τὸν κλῆρο καὶ τοὺς Μινέτρους, τί εἶναι τοῦτο; ἀποκρί-
νετο, δ Θεδ; θὰ τὸν χάσῃ, δς ψάλλωμε τὸ « νίκας κατὰ
βαρβάρων δωρούμενος » καὶ ἄκοπη νύχτα καὶ ὥμερα. ἡ
ψιλμωδέει τους. Τὰ τροπάρια δμως μὴ συντροφευμένα
ἀπὸ πέτρας καὶ λιθάρια (1), ἀπὸ ἄρματα δὲν ἐμπό-
δισαν τὸν Σουλτάνον νὰ πηδήσῃ εἰς τὴν ἄλλην γραμμὴν

(1) Φαίνεται μὲ αὐτὴν τὴν φράσιν δι τὸ Γ. Κ. εῖχε
κατὰ νοῦν τὸ ἀνέκδοτον — λησταὶ ἐπῆγαν νὰ ληστεύ-
σουν μοναστῆρι, δ ἡγούμενος εἶπε εἰς τοὺς καλογήρους,
τὸν σταυρὸν σας κάνετε· ἀλλ' ἡ θύραις ἡρχισαν γὰς κρε-
μίζωνται ἀπὸ τοὺς ληστὰς, τὰ κεραμίδια νὰ πετοῦν εἰς τὸν
ἄέρα, τότε δ ἡγούμενος εἶπε εἰς τοὺς καλογήρους, σταυ-
ροὺς καὶ λιθάρια, λιθάρια καὶ σταυρούς.

τῆς χειρὸς, καὶ νὰ πάρῃ τὴν Ἀνδριανούπολιν. Ὁ ἄσκος Μωάμεθ Β'. ἔστητε ἔπειτα καὶ κάστρο μὲς τὸ βλέφαρο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸ στενὸ τοῦ Βοσπόρου, πέντε μίλια ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἐχαράτζονε τὰ καράβια ποῦ ἀρμένιζαν ἀπὸ τὴν μαύρη θάλασσα εἰς τὴν ἀσπρη, καὶ ἀπὸ τὴν ἀσπρη εἰς τὴν μαύρη. Δὲν ἔπιασαν τὰ ἄρματα νὰ κινηθοῦν πανστρατιῶν οἱ Χριστιανοὶ ὅταν ἔκτιζετο τὸ κάστρο, δὲ Βασιλέας λέγουν ὅτις ἤθελε πόλεμον, νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν πολιτείαν ὡς ἀνδρεῖος ποὺ ἦτον νὰ πολεμήσῃ, οἱ Μινίστροι καὶ δὲ κλῆρος τὸν ἀντέκοψαν, θαρευμένοι οἱ πρῶτοι εἰς τὴν φευδοπολιτικήν τους, οἱ ἄλλοι εἰς ταῖς ψαλμῳδίαις τους. Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα χρόνο ὁ Σουλτάνος ἔριχνε τὸ χοντρὸ δάκτυλο, καὶ ἔκάθιζε ἐκεῖνος εἰς τὸν τόπον του. Τὰ τέσσαρα πνίγουν τὸ ἑνα (1), καὶ ἀς ἦναι δυσθέλει ἀνδρειωμένο, δὲν ἔσυγγνώμισαν κλῆρος, μινίστροι, ἐμπορικό, καὶ λαὸς νὰ καταβάλλουν τὸν Σουλτάνον οἱ μινίστροι καὶ δὲ κλῆρος ἐμπῆκαν εἰς τὸ πηλάφι μαζῆ του καὶ ἔιρωγαν· δὲ λαὸς λιανὸς, ἀκέφαλος, οἱ ἐμποροὶ καὶ οἱ πεπαχιδευμένοι ἔφυγαν, πέφτοντας ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ θασιλεῖα τῆς Δύσης.

Τὴν αὔρινὴ ποῦ ἔπεσε ἡ Κωνσταντινούπολις παρουσιάσθηκε εἰς τὸν Σουλτάνον αἰγμάλωτος μὲ τοὺς θησαυρούς του, βιὸς πολὺ, δὲ μεγαλήτερος τοῦ παλατίου, δὲ πρωθυπουργὸς τοῦ τότε καιροῦ, ἀρχιναύαρχος, ναύαρχος εἰς κάτι μπεϊγιατέδαις δαμασκοενδυμένους τῆς αὐλῆς, δὲ Κύρο Λουκᾶς Νοταρᾶς, ὃς τὸν εἶδε τοῦ εἶπε δὲ Σουλτάνος, διατὶ δὲν ἔδιδες αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς εἰς τὰ πα-

(1) Μοῦ ἔκαμε τὸ σχῆμα πῶς.

ρακάλια τοῦ Βασιλέως σου, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς πετρίδος σου; — Ὡτὸν δικά σου ἀφέντη μου, καὶ σοῦ τὰ ἐφύλαττα. — Ἀν ἦτον ἐδικά μου, ἀργητες νὰ μοῦ τὰ ἐπιστρέψῃς, καὶ μὲ ἔθεσσανίσαις μὲ μάταιον πόλεμον, καὶ θρηγῷ θανατωμένους τοὺς ἀνδρειοτέρους στρατιώτας μου.

— Τὸ πεῖσμα τῶν ξένων καὶ θέρδως ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐδικούς σου, ἔλεγε ὁ Νοταρᾶς, — Ἐνοῦσε τοὺς Γενοβέζους, καὶ τὸν Χαλιλμπέϊ βεζύρη. — Ἀνικρυσε τώρα, ἀντίχρυσε, μοῦ λέγεις δικλωκτρών; ἄγρια, τὸν πρωθυπουργὸν Νοταρᾶ μὲ τὸν Διάκο τὸν κλέφτη εἰς τὰ 1821. Τὸν Διάκο τὸν ἐπήρχνε καὶ σιδὶ σουβλὶ τὸν βίλαν, — ὀλόρθιον τὸν ἑτήτανε καὶ αὐτὸς γαμογελοῦσε — τὴν πίστιν τους τοὺς ἔβριζε καὶ τὰ λοιπά. Ποῖοι ἐμεῖς, ποῖοι ἐκεῖνοι! σπαθὶ καὶ καιρὸς μᾶς ἔβαλε τιμὴ καὶ γνῶσι; θμως καὶ δικλωκτρᾶς ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγχις ἡμέρων ἀπέθνησε μάρτυρας, ἀποκεφαλίζετο αὐτὸς καὶ τὰ πιεδιά του εἰς ἔνα αἷμα. Εἰρήνη εἰς τὰ κόκκαλά τους!

Ἄφους χαλιόντας ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπυκνώθη διλοῦθε τὸ σκοτάδι τῆς δουλείας, συνέβη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, διτι συμβρένει τὴν νύχτα εἰς τὸν κόσμο, πόση ἡ ὥρα ἡ πλέον σκοτεινὴ, ἡ πλέον θαμπὴ τῆς νυχτὸς εἶναι ἡ ὥρα ποῦ σημόνει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀργιτσαν τότε ἀπὸ ἀνάγκης τὰ τέσσαρα νὰ συγγνωμίζουν, νὰ κατηφρίζουν εἰς τὴν ὅμονοιαν, νὰ ξανοίγουν ἐπα σημάδι μὲ τζακίσματα ἀλήθεια ἐπῆραν τὸν δρόμον τους, ὅμπρὸς ὀπίσω, δὲν πήγαιναν σὰν τὸ καθάριο ἄτι εἰς τὴν πηλάλα του, ἀλλὰ σὰν βόιδι, ποῦ βυθισμένο εἰς τὸ παχνί του ξετυλίεται καὶ μητρέο ταῖς αἴγαις μουγκρίζοντας, καὶ ἀργοπατάει εἰς ταῖς βοσκαῖς. Ἡ ἀλυσσος ἔσφιξε παρὰ φύσιν εἰς τὸν λαιμὸν μας, καὶ ἐμελλε νὰ κοπῇ. Σοῦ εἶπα πῶς τὸ

λιανδρίδος δάκτυλο ήτον δ λαδός, ἔμεινε εἰς τὴν τυραννίαν τῶν τριωνῶν, Σουλτάνου, ἀρχόντων, καὶ κλήρου, οἱ σπουδασμένοι, καὶ μέρος ἐμπόρων ἐσκόρπισαν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ οἱ διαβασμένοι μὲ τὴν σοφίαν τῶν προγόνων ἐφώτισαν τοὺς ἀλλοεθνεῖς· ἀν δὲ τὸν λαδὸν ἔθγαινε κανένας προκομμένος, ἔξυπνος, τὸν ἐπεργε τὸ πετραχῆλι, ἢ δ προεστὸς διὰ γραμματικὸν του, η τὸν προσκαλοῦσε εἰς τὴν Εὐρώπην δ θεῖός του, δ ἀδελφός του δ ἐμπορος, καὶ πάντα δ λαδὸς ἐλιάνευε, διάφορος καὶ ἀπὸ διάφοραις τάξις εἴτε ἀπὸ στενοχώρια η διδούμανίαν ἐτούρκευαν, καὶ τὸ γένος ἐφύραινε. Τὰ ἀγκάθια ἐκυμάτισαν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων μας, η ξακουσταῖς πολιτείαις ἐχορτάριασαν, η ταπεινὴ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ μὲ τὰ ὄλιγα του γίδια ἐλάλειε εἰς τὰ περίφημα μνημεῖα τῶν Ἑλλήνων, η πίστις δμως δὲν ἐχάθη, ἐσώζετο, καὶ ἐρημο ἔωκλῆση ητον εἰς τὸν λαδὸν παρηγοργιὰ τῶν πόνων. Οἱ κλέφτες ηματτε ἐλεύθεροι, ἀλλὰ τὶ ζωή, τὶ ἀνθρωποι! Βισαντισμένοι, δίσκιωτοι, ἄγριοι εἰς ταῖς σπηλησίς, εἰς τὰ βουνὰ, εἰς τὰ χιόνια σὰν τὰ θηρία, μὲ τὰ δποῖκα συζούσαμε. Οἱ ἐμποροι εἰς τὰ βασίλεια, καὶ δσοι νέοι ἐσπούδαζαν εἰς τὰ πανεπιστήμια, καὶ δσοι ἀλλοι ξενιτευδμεθα καὶ μᾶς ἔφευγε η ἀποκαρομάρια καὶ τὸ χασμοριτὸ τῆς δουλείας καὶ δ φόδος τῆς τυραννίας, καὶ ἐβλέπαμε τὰ ἀγαθὰ, τὰ μεγαλεῖα τῶν ἄλλων ἔθνων, ταῖς τιμαῖς, ποὺ ἐχαίρετο η πίστις τῶν χριστιανῶν, ἐμαθαίναμε καὶ ποίους εἶχαμε προγόνους φοβερούς, ὡρεγόμεθα καὶ ήμεῖς τὴν ἀναγέννησίν μας, καὶ ταῖς παλαιϊναῖς δόξαις τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχισαν σχολεῖα εἰς τὸ Ἀιδαλί, Σμύρνη, Δημητζάνα, Γιάννινα, Ἀθήνας, καὶ ἔθγαιναν παπάδαις προκομμένοι, καὶ λαῖκοι καλοι, καὶ ἐφωτίζετο δ λαδός. — ‘Ο

‘Ρήγας Φερδράνος ἐστάθη δέ μέγας εὐεργέτης τῆς φυλῆς μας, τὸ μελάνι του θὰ ἔναι πολύτιμο ἐνώπιον Θεοῦ, ὅσο τὸ αἷμά του ἄγιο, ἔγραψε τροπάρια ἀλλο σόῳ, ποὺ ἐβίαζεν τὰ 4 νὰ συγγνωμίσουν, ἐδημοσίευσε καὶ γεωγραφία τοῦ τόπου μας, καὶ ἐβλέπαμε τὰ Ὀλύμπια, ἀλλα παιγνίδια Ἑλληνικὰ πολεμικὰ εἰς τὸ ἔρμιλι, εἶχε ἡ Γεωγραφία του ζωγραφισμένα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν παλαιῶν σοφῶν καὶ ἡρώων’ — ‘Ω; πότε Παληκάρια νὰ ζοῦμε εἰς τὰ στενά, ἀπὸ τὰ πολεμικά του τραγούδια, τὸ τελειότερο, περιέχει μίαν ἐπιθεώρησιν τῶν δυνάμεων τῆς πατρίδος, ὃλοι εἶναι παρόντες εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν, κανένας ἀπὼν, τὰ ξεφτέρια τῶν Ἀγράφων, οἱ σταυραετοὶ τοῦ Ὀλύμπου, τὰ καπλάγια τοῦ Μαυροβουνίου, τὰ λεοντάρια Σουλιοῦ, Μάνης, καὶ Μακεδονίας, καὶ τὰ δελφίνια τῆς θαλάσσης εἰς Νησιώτες, καὶ οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ Σάβα ποταμοῦ.

Κάλλια γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ,

‘Η νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.

Ἐφύλαξε πίστιν εἰς τὴν παραγγελίαν του, καὶ δὲ Θεός μάς ἀξίωσε, καὶ ἐκρέμασσα φοῦντα εἰς τὸ γένος μου, ὡς στρατιώτης του· χρυσὴ φούντα δὲν ἐστόλισε ποτὲ τὸ σπαθί μου ὅταν ἐπερνα δυύλευσιν εἰς ξένα κράτη.

Ἐφάνη καὶ δὲ Κορακῆς ἔπειτα ἀπὸ τὸν ‘Ρήγα, ἄνθρωπος μὲ νοῦ, διατὶ ἐπαρσκίνας τοὺς σοφοὺς σὸν αὐτὸν νὰ γράψουν ἀπλᾶ νὰ ἀκούῃ δὲ κόσμος, καὶ νὰ μὴν ἔναι η σοφία τους ἥλιος βασιλευμένος. ‘Ο Μαρτελάος, (1)

---

(1) Σοφὸς Ἑλληνιστὴς Ζακύνθιος.

κη'

τῆς ἐκκλησίας, πῶς ὁ Κοραῆς τοῦ χαλάει τὴν γλῶσσα.
Δάσκαλε τοῦ εἴπα μία φορὰ, (ἥμαστε πολλὰ φίλοι),
μήν πικραίνεις τὸ αἷμά σου, οὔτε τὴν χαλάεις, οὔτε τὴν
φτιάνει, βάφει μὲ τὴν καλὴν βαφὴν τοῦ καιροῦ του, ποῦ
ἔχει πέρασιν, ζωὴν, χλωρασιὰ εἰς τὴν ήμέρα του. Ταῖς προ-
άλλαις ποῦ μοῦ ἔξηγαστ τὴν διμίλισην τοῦ Βασιλέως ἑκείνου,
εἰς τὸν πόλεμον τῆς Τρωάδος, ποῦ λέγει εἰς τὸν πι-
στεμένον του φίλον· Διατὶ μᾶς τιμοῦν οἱ ἀνθρώποι, καὶ
ἔχομε τὴν πρωτοκαθεδρίαν, καὶ τρῶμε ἀπὸ τὸ καλίτερο
φαγή, καὶ μᾶς χάρισαν οἱ λαοὶ κήπους, καὶ ἀμπέλια πα-
ραποταμήσια; Διεῖ νὰ χυνώμεθα πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύ-
νους. Μήν εἶποῦν οἱ ὑπήκοοι δὲ δρίζονται ἀπὸ ἀναξίους,
ἀς πολεμήσωμεν, θὰ δοξάσωμεν τοὺς ἔχθρους μας μὲ τὸν
Θάνατόν μας, η ἑκεῖνοι θὰ μᾶς δοξάσουν θανατωμένοι ἀπὸ
τὴν λόγχην μας. Βάρει καλὰ, πολέμα εῦμορρα.

Δὲν ἡξεύρω ἀν τὰ θυμοῦμακι ὅπως μοῦ τὰ πες, ἀλ-
λὰ θὰ καταλάβαινα τίποτες οὐ μοῦ τάλεγες μὲ τὴν γλῶσ-
σαν τῶν παμπάλαιων ἀνθρώπων; Θὰ στέκομουν σὸν θυ-
μάρι τοῦ βουνοῦ νὰ σὲ ἀκούω. Ὁταν μοῦ τὰ ἔλεγες, ἔ-
λεγε ἡ ψυχή μου, νὰ ἥμουν ἐγὼ σύντροφός του, μὲ τέ-
τοιον Βασιλέα, (εἰς τὸ 1812, η 13 οὗτον ἡ διμιλία του
μὲ τὸν διδάσκαλον Μαρτελά) μὲ τέτοιον Βασιλιὰ θὰ πή-
γαινα νὰ μπήξω τὸ μπαζάκι μου εἰς τὸ παλάτι τοῦ
μεγάλου Κωνσταντίνου, μὲ ἔκαψες ώς μοῦ τὰ ἔξεμυστη-
ρεύθης ἀπλᾶ. Καλήτερό σου, ίσως θὰ μοῦ πῆς, νὰ τὰ ἔ-
καταλάβαινες καὶ νὰ τὰ ἀκουες μιξιθύρεαρα, διωρθωμένα.
Δὲν ἔχουν γάζι, εἶναι ἄψυχα. Δάσκαλέ μου, δσα πα-
λαιδ, οὗτον νέα μία φορά, καὶ δσα εἶναι νέα, θὰ γηράσουν,
ἄφισε νὰ χαροῦν τὰ νειάτα τους, νὰ ζήσῃ ἡ ζωὴ τους,
διατὶ ἀπὸ νηστη καὶ ζωὴ δὲν εἶναι εὐμορφήτερο πρᾶγμα

εἰς τὸν κόσμον. Ἄς ἐλθωμέν εἰς τὸ προκείμενον, δὲ Ρήγας καὶ δὲ Κοραῆς ἥτιον ἔμποροι, καὶ οἱ Ζωσιμάδαις, καὶ δὲ Ἀλέξανδρος Βασιλεῖσυ, καὶ ἄλλοι βοηθοὶ τοῦ γένους. Ἐμπεροὶ ἥτιον, καὶ ἀνθρωποὶ τοῦ λαοῦ οἱ καπιταναῖς τῆς Ὑδρας, Σπειζῶν καὶ Ψαρέων, καὶ οἱ νικοκυράιοι — νέα μεγάλη δύναμις τῇ; Ἐλλάδος τὰ καράβια. Ἀπὸ τὸ πάρσιμο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔως ταῖς ἡμέραις μας πολλαῖς φορτῖς μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐπροσπάθησαν τὰ τέσσαρα νὰ πολεμήσουν τὸ ἐνακτιυλο τὸ ἀνδρειωμένο, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον, δὲν εἶχαν τὴν θάλασσα, διατί ἀπὸ τὰ δύο στοιχεῖα, γῆ καὶ πέλαγος, τὸ δεύτερο εἶναι τὸ πολιτιμότερο. διὰ δὲν, φεύγουν ἡ στεριαῖς, ἀπὸ παντοῦ ἀγναντεύομε θάλασσα, καὶ εἰς ταῖς ἡμέραις μας, ποὺ ἔντεσε νὰ ἔχωμεν δύναμιν θαλασσινὴν, μὲ σιτάρωνάραβα ἐπολεμήσαμε βιτσέλα, δὲ ἄξιος γεμιτῆς πέρνει τὰ σοβράνα καὶ μάχεται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀνέμων, καὶ ἀς ηναι μικρὸ τὸ καυκί του, αὐτὴν τὴν τέχνην ἔχευρε ὁ περίφημος Μιαούλης εἰς ταῖς ναυμαχίαις του μὲ τὸν ἔχθρο, μὰ φορὰ μόνον ἐπεσε πολὺ σοτούντο δὲ μακαρίτης διὰ δυστυχίαν μας καὶ δυστυχίαν του, ἀλλὰς μὴν ξιούμε ταῖς πληγαῖς μας. — Τὸ εἶπε καὶ δὲ Θεός τῷ, Ἐλλήνιων πᾶσι ἡ οωτηρία τῆς Ἐλλάδος εἶναι ἡ θίλασσα, μὲ τὸν χρησμὸν του νὰ σωθοῦν οἱ Ἐλληνες εἰς τὰ ξυλόκαστρα δὲν ἔννοοῦται οἱ Ἀθηναῖοι τὸ μαντεῖον, δὲ Θεμιστοκλῆς τὸ ἔξηγητε, ἀν τάχα δὲν εἴσιος δὲν ἔχειδευσε τὸν Θεὸν νὰ τὸ ξερωνήσῃ, διατί ἥτιον πολιτικὸς βρθύς καὶ πατριώτης. — Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ δὲ Βούνταρτης ἔκαμαν καὶ ἄνωιξαν τὰ μάτια τους οἱ ἀνθρωποι καλήτεροι, οἱ πόλεμοι μὲ τὰ βάσανά τους, καὶ μὲ τὰ δάκρυά τους ἐρρίζωσαν τὸ δίκαιον εἰς τὸν κόσμον, ἐγνωρίσθηκαν τὰ θρια τῆς ἔξωσίας καὶ

λ'

τῆς ὑποταγῆς, οἱ βασιλεῖς δὲν εἶναι πλέον Θεοὶ τῆς γῆς, σὰν πρῶτα, ἐπεσε ἡ μπαρπούτα, τὸ ἀκόνισμα ἔκαμε κατάχρησι τῆς χάρης του, ἡ δικαιοσύνη εἶναι βασίλισσα καὶ θαυματουργὴ εἰκόνα τῶν ἀνθρώπων, ζῶα λογικά,—ἄλλ' ὅταν εἶδε δτι εἰς τὰ συμβούλια τῆς Βίβενας δὲν ἔγεινε κανένα καλδ διὰ ἡμᾶς, ἀπελπίσθηκα ἀπὸ τοὺς ξένους, καὶ εἶπα νὰ μὴν ἔχωμεν ἐλπίδα λυτρώσεως ἀλλην παρὰ ἀπὸ τὸν ἔσυτὸν μας, καὶ ἀπὸ τὸν "Χψιστον, — ω; ἐνα φῶς μοῦ ἤλθε εἰς τὰ μάτια καὶ ἔχαρηκα, ὅταν μία ἡμέρα ἐσυλλογίσθηκα ὅτι εἰς τοὺς πολέμους τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰ διάφορα στρατεύματα Ἀγγλίας, Ρωσίας, Γαλλίας, Αυστρίας θὰ ἥτον βέβαια σκόρπιοι, μισθωτοὶ 20000 "Ελληνες πολεμικοί. — Ἐμέστιωσε καὶ ἡ ἑταιρία, ἡ φιλικὴ ἑταιρία ἡ δποία ἔχρησίμευσε ω; μία σύνοδος οἰκουμενικὴ τῆς Ἑλλάδος, πλησίον εἰς τὸν ίερέα ἥτον δ λαϊκός, καθημενοὶ εἰς ἓνα σκαμνὶ πατριάρχης καὶ τζοπάνης, ταύτης καὶ γραμματισμένος, ἵετροὶ καὶ ἄρρωστοι, κλεφτοκαπηλανέοι προεστοὶ καὶ ἔμποροι, ἡ σύνοδος ἐργάζετο ἀκοπα' ἄγιο τὸ χῶμα ἔκεινῶν ποῦ τὴν ἐφεύρηκαν! ἐπεσε εἰς τὰ 4 δάκτυλα ω; μία βροχὴ, καταπαντισμὸς, ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας. Ἔγὼ δταν μοῦ ἤλθε ἡ προσύρηξις τοῦ "Υψηλάντη, ἡ σάλπιγξ τῆς πατρίδος σᾶς κράζει, μοῦ φάνη καὶ ἀντιλάλησε γῇ καὶ οὐρανὸς, καὶ ἔβαλα στραβὸν τὸ φέσι μου, καὶ ἔχωσα τὴν χούφτα μου εἰς τὴν χούφτα τοῦ σπαθιοῦ μου, καὶ ἔγραψα μὲ γράμματα πύρινα εἰς τὴν καρδιά μου τὸ ἀθάνατο, τὸ εὐλογημένο δνομα, Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης. Τὰ ἄλλα τὰ ξέρεις.

Μὲ τὴν διμιλίαν μου τόσο τιμωμένην ἀπὸ τὸ φιλήκοον τῆς ἀκροάσεώς σας δὲν σαλπίζω σάλπισμα πολεμιστήριον, ἀλλὰ σαλπίζω καὶ κηρύττω, δσον ἡ δύναμίς μου τὸ κα-

λά

λεῖ, ταῖς ἀρεταῖς ποῦ καὶ εἰς πόλεμον καὶ εἰς εἰρήνην στερεόνων καὶ διξάζουν λαοὺς καὶ βασίλεια. Βίς δραν πολέμου δργανον τῆς δικαιοσύνης, τῆς μεγαλοψυχίας τοῦ πολίτου εἶναι τὸ σπεθὶ εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης· εἰς καὶ ρὸν εἰρήνης δπλον τοῦ πολίτου, ἐρμηνεία τῆς δικαιοσύνης του, τοῦ θάρρους του, τοῦ χριστιανισμοῦ του εἶναι δ λόγος, ἡ σοφία τοῦ λόγου εἰς τὰ συμβούλια τοῦ βασιλέως του, εἰς τὸ βῆμα τῶν βουλῶν, εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Θέμιδος. Καλὴν εἰρήνην, φιλίαν μὲ δόλα τὰ κράτη τῆς γῆς γαίρεται τῷ νέον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Καὶ εἰς πόλεμον καὶ εἰς εἰρήνην ἔνα εἶναι τὸ μονοπάτι τῆς τιμῆς, μία ἡ δύναμις τῆς πατρίδος, ἡ ἀρεταῖς ὅσαις ἐπανηγυρίσαμεν. Ἡ φώτισις τῶν ἀρετῶν ὑψώνει τὸν ἀνθρωπον εἰς τὴν συγκοινωνίαν τοῦ ὑψίστου, καὶ ἡ μεγαλοδυναμία του μᾶς φιλοδωρεῖ τὸ πνεῦμά του καὶ ταῖς εὐλογίαις του. Ἡ μὴν ἀγαπᾷ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος, (καὶ ποιὸς τῶν Ἑλλήνων δὲν τὸ ποθεῖ), ἡ νὰ μὴν φεύγωμεν τὸν ἰδρῶτα καὶ τὴν καλλιέργειαν δικαιοσύνης, λατρείας πίστεως καὶ μεγαλοψυχίας. Πέρα, μακρὰ πᾶσα ἀπελπισία ἀπὸ τὴν ψυχήν μας, ἡ μητέρα δύναται νὰ ἀλητυονήσῃ νὰ βυζάσῃ τὸ νεογέννητο βρέφος της, δ Θεὸς δὲν μᾶς ἀλητυονᾷ, δὲν μᾶς ἀποστρέφεται, ἀν ἐνθυμηθεῦμε μὲ πόσα ἀγαθὰ μὲ ποίαν θείαν ἐμπνευσιν εὐεργέτησε τοὺς προπάτοράς μας καὶ ἐμᾶς. Μὴν ἀμριθάλετε, δ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἔχει γραμμένη εἰς τὴν παλάμην του τὴν ἡμέρα τῆς εἰκοσιπέντε Μαρτίου ἔτου; 1821. — Ἄς στρέφωμεν συχνὰ τοὺς ὄφθαλμοὺς εἰς αὐτὴν τὴν θαυμαστὴν ἡμέρα, καὶ δι; ἦνται τόσα ἔτη δ ἥλιός της βασιλευμένος, ἡμέρα ποῦ ἔδυτε, ἐπειδὴ ἀγναντεύοντάς την θὰ μᾶς συμβῇ δι τι συνέδη εἰς ἀρχαίαν τινὰ φυλὴν τῆς

Ασίας, ή δποία ἐκήρυξε δτι δποίας πρωτοιδεῖ τὸν ἥλιον θάλαττην τὸ σκῆπτρον τοῦ τόπου. Συνάγθηκαν πρωΐνοι, ἔρασται πολλοὶ τῆς βασιλείας, καὶ δλοι ἐκάταζαν πρὸς τὴν Ἀνατολήν· ἔνας, δ πλέον ἔκπνητος, φαίνεται, ἔβλεπε πρὸς τὴν Δύσιν, καὶ ἵδε ταῖς πρώταις ἀκτίναις τοῦ φωτὸς νὰ χρυσόνουν τὴν κορυφὴν ἐνδεῖς Πύργου, ἐφῶνας, καὶ ἔλαττο διάδημα καὶ θρόνον. — Κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν θὰ γίνει Βασιλιάς διατὰ τὸν ἔχομεν, ἀλλὰ θὰ ἀποχτήσωμεν εἰς τὴν πατρίδα μας τὴν Βασιλείαν τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ τὴν δποίαν Βασιλείαν δὲν εἶναι ἀλλη μεγαλήτερη εἰς τὸν κόσμον.

Ἐδώ τελειώνει τὸ πρῶτον μέρος τῶν προλεγομένων μου, εῖχα κατὰ νοῦν σήμερον ὅλα μου τὰ προλεγόμενα νὰ σᾶς διαβάσω, καὶ τὴν ἴστορίαν, τὸ κείμενον τοῦ στρατηγοῦ Κολοκοτρώνη νὰ δημοσιεύσω, δείχνοντάς σας τὰ ἄνθη στολισμού τοῦ δένδρου τούς, ἐπειδὴ τὰ φρυμισμένα ἔργα εἰς τὸ β. 61ον εἶναι δ καρπὸς τῆς ἡμέρας 25 Μαρτίου, τῆς δποίας ἑορτάζουμεν φέτος τὴν τριακοστήν πανήγυριν. Δὲν εὐτύχησα εἰς τὸν πόθον μου, ὥινευσαν τὸ ἔργον μου περιστατικὰ, ἐπιφυλάσσομαι δόμως νὰ τελέσω τὸ ποθούμενον τὴν 29 Μαΐου, ήμέρα πένθιμος διὰ τὴν χριστιανούνην, ὡς μία ἀποζημιώσις τὰ ἀναγερόμενα εἰς τὸ βιβλίον ἀνδραγαθήματα, ὡς ἀργὴ ἀποζημιώσεως λέγω τοῦ θρήνου τῆς 29 Μαΐου τοῦ ἔτους 1453.

Δὲν ἔχω καρδίαν νὰ χωρήσω ἀπὸ τόσον σεβαστὴν δμήγυον, ἀν δὲν σᾶς δώσω, μάλιστα εἰς τοὺς; νέους, ἔναν τύπο, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἡθικῆς φυσιογνωμίας τοῦ γέρρου στρατηγοῦ, ζωγραφίζοντάς σας μὲ δύο τεս ἀνέκδοτα;

πόσον διακαρίτης λέει και ἔσερνε μὲν μίαν ἄλυσον μαζῆ του τὸ σοῦβαρὸν καὶ τὸ φιλόγελον, καὶ τοῦτο θέλω νὰ τὸ κάμω διὰ νὰ προστειμάσω ἀπὸ τώρα τοὺς ἀγαγνώστας του εἰς τὴν σφετὴν κρίσιν τοῦ βιβλίου του γνωρίζοντας τὸν ἄνδρα. — Ἀκούσετε τὰ δύο ἀνέκδοτα, καὶ τελειώνομεν.

Νέος πολὺ, καὶ εποδαστής τῆς μαθηματικῆς δ Κύριος Σ. Π. (συσχολίτης του ἡτού, καὶ διακαρίτης Πάνος Κολοκοτρώνης), ἐνθυμεῖται διὰ ἐπῆγε, διὰ τότε Μαγιόρος Κολοκοτρώνης πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ ἀξιοτίμου διδασκάλου Νικολάου Καλύβα, ἐκάθισε καὶ ἀκροάζετο τὴν παράδοσιν. Τί εἶναι τοῦτα, λέγει μὲν μιᾶς, πῶς διδάσκεται τὰ παιδιὰ τώρα, — τοῦτο νὰ τὰ φωτίσῃς, — καὶ ἔχύθη μὲν γελούμενο πρόσωπο νὰ σχίσῃ ἐνα Βόλφιον ἐν φόλιο, μεγάλο βιβλίο, νὰ δείξῃ πῶς φτιάνουν τὰ φυσέκια. Ο διδάσκαλος διὰ νὰ σώσῃ τὸν Γερμανὸν φιλόσοφον ἐπεσε μὲ τὰ στήθη του εἰς τὸ in folio — Τὰ παιδιὰ ἐγελούσαν καὶ ἐκείνα, ὡς εἶδαν πιασμένους καθηγητὴν καὶ γέρο Κολοκοτρώνην — δὲ ἔνας νὰ φυλάξῃ τὸ βιβλίον του διὰ λος νὰ τὸ κάμη φυσέκια.

Ο ἴατρὸς Καλύβας ἥτον θερμὸς ἐταιριστὴς καὶ οἱ κληδύνοι τοῦ in folio τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 1820.

Τὸ ἄλλο ἀνέκδοτο.

Τὴν ἀρχιχρονιὰ τοῦ ἔτους 1843, ἔτους τοῦ θανάτου του, δι γέρο Κολοκοτρώνης ἀνέβηκε εἰς τὸ κορφινότερο μέρος τῆς νεοκτισμένης κατοικίας του, νὰ ἀποφύγῃ τοὺς πολλοὺς χαιρετισμούς τῆς ἡμέρας — ἀπὸ τὰ γερατεῖα, καὶ τὰς ἀσθενείας ἐπεθύμει ἀνάπτωσιν ἀγνάντευε ἀπὸ τὰ πα-

ράθυρα, καὶ τὴν πρασινάδα τῶν ἐληῶν, καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ στενοί του γγώριμοι ὅμως ἀνέβαιναν καὶ ἔκει νὰ τοῦ εὐχηθοῦν τὴν καλὴν χρονιά. Ὁ Κύριος Σ. Π. θεατὴς ἀλλοτε εἰς τὴν παιδικήν του ἡλικίαν τῶν κινδύνων τοῦ Βολφίου ἐπῆγε πρὸς χαιρετισμόν· εἶχε μαζή του καὶ νέον νεοφερμένον ἀπὸ ταῖς ἀκαδημίαις τῆς Γερμανίας. Κατὰ πῶς ἀρχιτεν δ φίλος τὴν εὔχην τοῦ ἔτους, καὶ δμιλίαν διὰ τὸν σπουδασμένον νέον, κατὰ τύχην ἐπερνοῦσαν λείψανον νεκροῦ ἀπὸ τὸν δρόμον. Ἡ φαλμωδία τοὺς ἔσυρε εἰς τὰ παράθυρα. Εἶπε τότε δέ γέρος, "Αν εἴχαμεν ἐδὼ τὸν Περσιάνον φιλόσοφον, θὰ μᾶς ἔλεγε ἀν πάγῃ εἰς τὴν κόλασιν, ή εἰς τὴν Παράδεισον. Εἴναι καμμία ἱστορία; εἴπεν δ φίλος. — Εἴναι, ἀπεκρίθη δέ γέρος. — Θὰ μᾶς τὴν εἰπεῖς; — Μετὰ χαρᾶς. — Τὸν παλαιὸν καίρον ξήλθεν ἐδὼ εἰς τὰς Ἀθήνας ἔνας περιηγητής φιλόσοφος τῆς Περσίας, τὸν συναναστρέφοντο οἱ ἐκλεκτοὶ Ἀθηναῖοι, ἀγαποῦσε τὴν συντροφίαν τους, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐδικήν του. Μία φορὰ καθήμενοι εἰς τὰ μεντέρια τους, ἐπέρασε λείψανο, καθὼς τώρα — μακρὺ ἀπὸ σᾶς ποῦ εἴσθε νέοι, καὶ ἐγώ ἔφαγα τὸ ψωμί μου — καὶ ως ἐδιάβαινε ἀκόμη δὲ νεκρός, κτυπάει ταῖς παλάμαις του δὲ περιηγητής φιλόσοφος, ἔρχεται δὲ γραμματικός του· πήγαινε τοῦ εἶπε, νὰ ιδῆς, ἀν δὲ ἀποθαμένος πηγαίνει εἰς τὴν κόλασιν, ή εἰς τὴν παράδεισον· ἐπῆγε δέ γραμματικός, ἐπέστρεψε. — Πάει Κύριέ μου, εἶπε, εἰς τὴν κόλασιν. — Ἐπῆγες ἔως εἰς τὸ κοιμητήριον: — Ἐπῆγα. — Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀν καὶ φύσει περίεργοι πολὺ, πλὴν διὰ νὰ μὴν προδώσουν ἀμάθειαν εἰς ἓνα βάρβαρον, ως φιλότιμοι ἐφύλαξαν σιωπὴν, καὶ δὲν ἐρώτησαν τὸν φιλόσοφον, πῶς πηλὸς τῆς γῆς ἀκόμη, καὶ ξένος τῶν Ἀθηνῶν μαντεύει τὰ κρύψικα, καὶ ἀδηλα-

ώς φρόνιμοι ἀπέδιδαν εἰς τὴν σοφίαν του, δχι τοῦ ψυχογυιοῦ του τὴν δύναμιν τῆς προγνώσεως. Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸν τυχαίνοντας πάλι μαζῇ οἱ ἴδιοι φίλοι, καὶ περιῶντας λείψανο, δ Περσιάνος μὲ τὰ παλαμάκια ἐφώναξε τὸν γραμματικὸν, τὸν ἔστειλε νὰ μάθῃ τὴν πορείαν τοῦ νεκροῦ. Ἐπῆγε, ἐπιστρέφει, τοῦ λέγει, Παγαίνει εἰς τὴν παράδεισον. — Καλὸ φθάσιμο, εἶπε, μὲ πρότωπο χαρούμενο καὶ σοβαρὸ φιλόσοφος. — Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστενοχωρήθηκαν τότε ἀπὸ τὴν περιέργειαν, καὶ τὸν εἶπαν, Δέν σ' ἐρωτήσαμεν τὴν πρώτην φορᾶν, σ' ἐρωτοῦμεν τώρα, πῶς ἐσὺ μαντεύεις τὴν τύχην, διαβάζεις τὸ γραφτὸ τῆς ἀθανασίας τοῦ παθενός; ποῖον μυστικὸν γνῶρισμα, ποῖον τηλεσκόπιον χαρίζεις εἰς τὸν ὑποτακτικὸν σου; — Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλὸ, ἀπεκρίθη ἡ δργὴ τοῦ κόσμου, ἡ κατάρα τῶν συμπολιτῶν συγοδεύει εἰς τὴν θανήν τους τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, πρόδρομος τὰ ἀναθέματα τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ἡ εὐλογίας τῶν ἀνθρώπων συνοδεύουν τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας, καθένας διηγεῖται μὲ δάκρυα τὰ ἀγαθοεργῆματά τους, καὶ δίχνει μὲ τρέμουσαν παλάμην χῶμα εἰς τὸν τάφον τους.

Τελιόνοντας ἡ ἱστορία τοῦ Περσιάνου, δ Γεροκολοκοτρώνης εἶπεν εἰς τὸν φίλον, δις ἔλθωμεν εἰς τὴν πρώτην μας δμιλίαν, ἐπειδὴ δ ἀποθαμένος μᾶς εἶχε πάρει τὸν λόγον. Μοῦ ἐλεγες δι τι ἡ εὐγενεία του ἔρχεται ἀπὸ ταῖς Ἀκαδημίαις τῆς Εὐρώπης, τί ἐσπούδαξε; ἐσπούδαξε, ἀπάντησε δ φίλος, ποῖα μονοπάτια πᾶνε ἀπὸ τὸν κόσμον εἰς τὴν κόλασιν, ἡ εἰς τὴν παράδεισον. Εὗγέ του, εἶπε δ γέρος, ἀλλὰ φυσικὰ δὲν θὰ στένει τὸ τζατήρι του εἰς τὸν ἔναν δρόμον ἢ τὸν ἄλλον ἀδιάφορα, ἀλλὰ θὰ ἀηδιάζει τὸν πρῶτον καὶ θὰ δρέγεται τὸν δεύτερον. — Βέβαια, εἶπεν δ

φίλος. — "Αν ἦναι ἔτι, ἀς ἀκούση καὶ ἐμὲ τὴν γυά-
μην, ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ μονοπάτι, καὶ ἀς μὴν ἡμαῖ φι-
λόσοφος· ἀφοῦ ἤλθε πρωτοχρονίατικα νὰ μὲ εὕρῃ, νὰ
τοῦ δώσω Ἀϊβασιλιάτικα. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἐμάζωνε Ἀϊ-
βασιλιάτικα ἀπὸ τοὺς καθηγητάς του, χρυσάφι καθαρὸ, τὸ
δικό μου εἶναι σμιγμένο μὲ χῶμα πολὺ, ἀν τοῦ φανῆ
πῶς ἄξιζε, ἀς τὸ παστρέψῃ, ἀς τὸ καθαρίσῃ νὰ δείξῃ
τὴν λαμπτηράδα του. Βλέπετε τοῦτον τὸν δντά, εἶναι ἀ-
στόλιστος, καθίσματα δὲν ἔχει, οἱ τοῖχοι ζεροί, — τού-
τη εἶναι ἡ Ἑλλάδα καθὼς ἐμεῖς σᾶς τὴν παραδόσαμεν,
ἐμεῖς οἱ γέροι εἰς τοὺς νέους. Ἐμεῖς εἰς τὰ 1821 ἐκα-
θαρίσαμεν τὸν τόπον, ἐκουβαλίσαμεν τὰ λιθάρια, ἐκτί-
σαμεν τὴν οἰκοδομὴν, ἐσεῖς θὰ ἐντύσετε τὰ γυμνὰ τείχη,
θὰ φέρετε ταῖς πολύτιμαις ζωγραφίαις, θὰ σιήσετε τὰ
εὔμορφα τραπέζια καὶ τοὺς καθέρεταις, τοῦτο θὰ κάμη
ἡ προκοπή σας καὶ τὰ γράμματα, — καὶ ἡ εὐχαῖς τῶν
συμπολιτῶν σας, καὶ τὰ ἔργα σας θὰ σᾶς ἀνεβάσουν εἰς
τὰ λιμέρια ἀθάνατα τῶν δικαίων. Κύριε Μ., ὃς μοῦ
λέγει δὲ φίλος, εἴται ἀπὸ νησὶ γνωστὸν μου διὰ τὴν φι-
λογένειάν του (1) φέρε εἰς τὸ ἔθνος σου τὴν μάθησιν τῶν
Εὐρωπαίων, ἡ ἱδούσα, ὃς ἀκουσα ἀπὸ τοὺς καλητέρους
μου, εἶναι καὶ ἐπιστήμη Ἑλληνική. — Ἀπὸ ταῖς στεριαις
τῆς γεννήσεως μας ἐφύσησε ἐκεῖ ἀέρι εύτυχισμένο σοφίας,
φέρε εἰς τὰ ἐπιστρόφια τὴν νύμφην. "Εἰσι ἔκαψε δ σοφὸς
δ Ῥῆγας, ἔτοι δ Κυβερνήτης, διατὶ ἀγαποῦσαν τὸ γένος
τους, καὶ εἰς κολυμβήθρα αἴματος ἐβαπτίσθηκαν τέκνα
πιστὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δυνθρωποὶ τοὺς βράβευσαν βρα-
βεῖον θανάτου, ἀλλὰ τὸ τελεσκόπιον τοῦ φιλοσόφου τῆς

---

(1) Κεραλληνίαν.

Περσίας δὲν ἀγναντεύει εἰς τὰ ἕδια καθίσματα φονεῖς καὶ ἀθώους. Ἡ φιλοσοφία εἶναι φῶς τῆς ψυχῆς, ἔρχεται εὐθὺς ἔπειτα ἀπὸ τὴν θρησκείαν φῶς φοτεινότερο. Τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν σταυρό! καὶ δόξα αἰώνας αἰώνων εἰς τοὺς σταυρωμένους διὰ τὴν πίστιν καὶ διὰ τὸ γένος! Σᾶς μοίρασα τὰ στρενιάτικα, δὲν ἔχω δλλα, τὰ ἔσωσα. Καλή μας χρονιά, μὲν ὑγείαν.

Ἄποχαιρετήθηκαν οἱ δύο φίλοι ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη μὲν θαυμασμὸν ἀγάπης διὰ τὰς ὁρμήνιας του, ἡ τὸ Ἀβαστιλιάτικο φίλευμα.

Δύο μῆνες ἔπειτα, εὕτε, δέ Κύριος Σ. Π. ταῖς 4 Φερουαρίου εἶδε μὲ τὰ φυσικάτερα χρώματα ἴστορημένην τὴν σοφίαν τῶν λόγων τοῦ ξένου φιλοσόφου, καὶ τοῦ διερμηνέως του στρατηγοῦ, ὅταν τὸ πένθος ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ἡ εὐχαῖς, τὰ ἀπαρηγόρητα κλάϊματα ἐπρόσφεραν εἰς τὸν οὐρανὸν δικαστὴν τὰ πιστότερα πιστοποιητικὰ τῶν καλῶν ἔργων καὶ τῶν ἰδρώτων τοῦ καλοῦ Ἑλληνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του.

Ἄν τὰ προλεγόμενά μου, σεβαστοὶ ἀκροσταῖ, δὲν σᾶς φαίνονται ἐπίζημια εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, καλαῖς ἀντάμωσες πάλαι, ἀν θέλῃ δ Θεός, ταῖς 29 Μαΐου.

